Съвет на
Европейския съюз

Брюксел, 29 януари 2025 г.
(OR. en)

5721/25

COMPET 46
MI 52
IND 25

ПРИДРУЖИТЕЛНО ПИСМО

От:	Генералния секретар на Европейската комисия, подписано от г-жа Martine DEPREZ, директор
Дата на получаване:	29 януари 2025 г.
До:	Г-жа Thérèse BLANCHET, генерален секретар на Съвета на Европейския съюз
№ док. Ком.:	COM(2025) 26 final
Относно:	СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА, ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ И КОМИТЕТА НА РЕГИОНИТЕ Годишен доклад от 2025 г. за единния пазар и конкурентоспособността

Приложено се изпраща на делегациите документ COM(2025) 26 final.

Приложение: COM(2025) 26 final

ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 29.1.2025 г.
COM(2025) 26 final

СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА, ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ И КОМИТЕТА НА РЕГИОНИТЕ

Годишен доклад от 2025 г. за единния пазар и конкурентоспособността

{SWD(2025) 11 final} - {SWD(2025) 12 final}

Въведение

Способността на Европейския съюз да се конкурира и да процъфтява в световната икономика в условията на геополитически предизвикателства е от решаващо значение за просперитета на Европа. Тя зависи от отчетливото определяне на силните и слабите страни на ЕС, за да се очертае ориентирана към бъдещето стратегия, чрез която да се преодолеят недостатъците му, да се затвърдят силните му страни и да се разкрият нови възможности.

В основата на дългосрочната конкурентоспособност на ЕС е единният пазар, който обхваща близо 450 милиона души и 23 милиона дружества и има БВП в размер на 17 трилиона евро. Благодарение на единния пазар ЕС се превърна в една от трите най-големи икономики в света и представлява около една шеста от световната икономика. Пречките, които продължават да съществуват на единния пазар, както и административната тежест обаче го възпрепятстват да разгърне пълния си потенциал. Напредъкът в интеграцията на единния пазар се забавя, като пречките продължават да са налице, най-вече по отношение на услугите. Дружествата, особено малките и средните предприятия, сигнализират, че административната тежест и спазването на правителствените нормативни изисквания им създават затруднения. Това усложнява извършването на стопанска дейност и намалява възможностите на предприятията за разрастване.

Конкурентоспособността на икономиката на ЕС е изправена пред все по-голям натиск от няколко посоки. Тя страда от структурно високи цени на енергията и електроенергията. В настоящия момент последните са 2—3 пъти по-високи от тези в САЩ[1]. Европейските дружества срещат предизвикателства при осъществяване на своите инвестиции поради трудности при търговската реализация на резултатите от научните им изследвания, тъй като ги възпрепятстват недостатъчните публични и частни инвестиции в най-обещаващите технологии и сектори. В резултат на това разработването и възприемането на цифрови и други усъвършенствани технологии изостават от конкурентните икономики. Наблюдава се и недостиг на квалифицирана работна ръка. Все по-нестабилната геополитическа ситуация налага да се обърне специално внимание на стратегическите зависимости.

Производителността в Европа изостава трайно от производителността в САЩ, но има голям потенциал да я настигне. През 2023 г. производителността на труда в ЕС, измерена чрез БВП, коригиран по паритет на покупателната способност на отработен час, възлиза на 77,8 % от нивата в САЩ (вж. фигура 1). От друга страна обаче тя е по-висока от производителността във Великобритания и в Япония както от гледна точна на нивата, така и на динамиката през последните няколко години. В рамките на ЕС тази средна стойност прикрива някои различия, като наскоро присъединилите се държави членки наваксват нивата на САЩ.

Привлекателността на Европа като дестинация за стопанска дейност намалява. От 2008 г. насам една трета от така наречените „дружества еднорози“ са взели решение да

[1] Евростат; Администрация за информация в областта на енергетиката на САЩ (Energy Information Administration — EIA). Вж. раздел 3.3.

се преместят в чужбина[2]. В ЕС са установени едва 4 от 50-те най-големи технологични дружества и нито едно от дружествата с най-висока стойност в ЕС не е създадено от самото си начало[3] през последните 50 години[4], което е сигнал за липсата на динамика на пазара, за незадоволителни условия за въвеждането на иновации и за големи пречки пред навлизането на пазара и разрастването. В резултат на това се понижи доверието в ЕС като място за стопанска дейност, като преките чуждестранни инвестиции намаляват, а значителна част от спестяванията на домакинствата се инвестират другаде. В същото време, като се използват силните страни на ЕС, съществува огромен потенциал за увеличаване на инвестициите в сектори и технологии от ключово значение за конкурентоспособността на ЕС, ако бъдат създадени подходящите рамкови условия.

В годишния доклад за единния пазар и конкурентоспособността се предоставя аналитичен контекст за Компаса за конкурентоспособността, който беше представен същевременно като първата голяма инициатива на новата Комисия. Целта на доклада е да се предостави диагностика в подкрепа на Пакта за чиста промишленост и Стратегията за единния пазар. Той се основава на докладите на бившия министър-председател на Италия Енрико Лета за единния пазар[5], на бившия министър-председател на Италия Марио Драги за конкурентоспособността[6] и на бившия президент на Финландия Саули Нинистьо за готовността[7]. В него се дава отговор на призивите от страна на предприятията конкурентоспособността да бъде поставена на централно място в дневния ред на ЕС[8].

Фигура 1: Развитие на производителността на труда в ЕС и в други развити икономики

---

2 Марио Драги, *The future of European competitiveness — A competitiveness strategy for Europe (Бъдещето на европейската конкурентоспособност — стратегия за конкурентоспособност за Европа)*. част А, стр. 2.

3 Вместо чрез сливания, придобивания или отделяне от утвърдени фирми.

4 Марио Драги, *The future of European competitiveness — A competitiveness strategy for Europe (Бъдещето на европейската конкурентоспособност — стратегия за конкурентоспособност за Европа)*, част А, стр. 10.

5 Енрико Лета, *Much more than a Market (Много повече от пазар)*.

6 Марио Драги, *The future of European competitiveness — A competitiveness strategy for Europe (Бъдещето на европейската конкурентоспособност — стратегия за конкурентоспособност за Европа)*.

7 Саули Нинистьо, *Enhancing the European Union's Resilience for Future Uncertainties (Повишаване на издръжливостта на Европейския съюз спрямо бъдеща несигурност)*.

8 Призивите от стопанските среди включват например Антверпенската декларация за Европейски промишлен пакт.

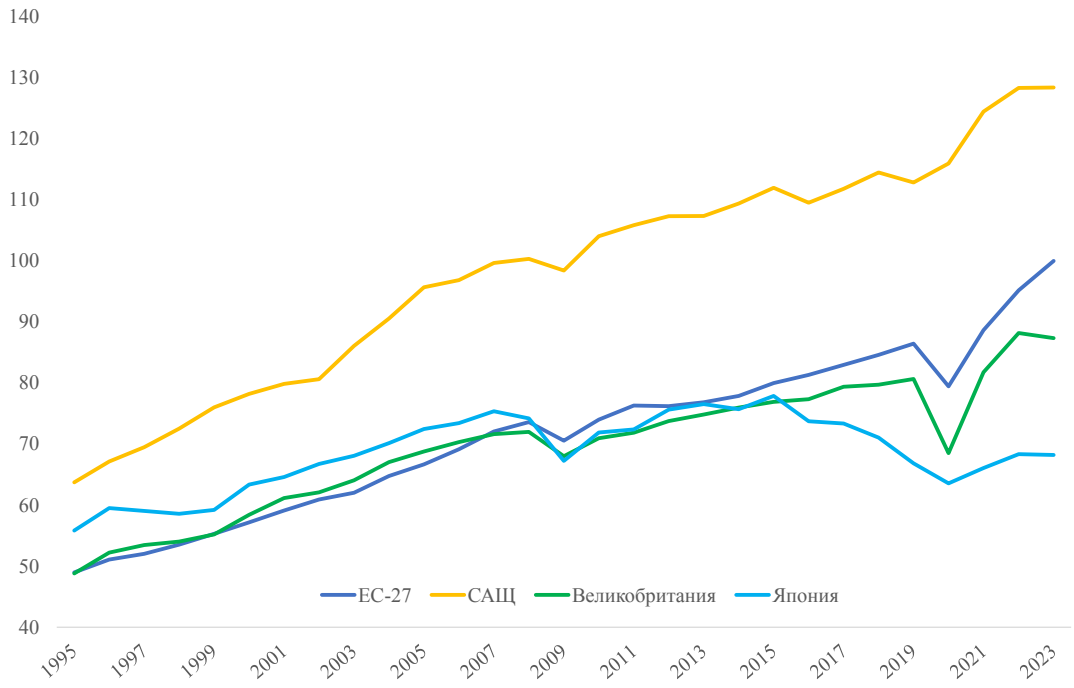

Източник: База данни AMECO. БВП на глава от населението по паритет на покупателната способност (ППС) на отработен час. Индексирани стойности, ЕС=100 през 2023 г.

В доклада са включени 22 ключови показателя за ефективност (КПЕ)[9], чрез които се прави анализ на ключовите фактори за дългосрочната конкурентоспособност и производителност на ЕС, както и на състоянието на единния пазар. Той осигурява основа за провеждане на дискусии с държавите членки и Европейския парламент и дава възможност да се направи преглед на единния пазар и конкурентоспособността на ЕС в рамките на годишен преглед на напредъка[10], като последващо действие по искане на Европейския съвет[11] въз основа на Съобщението от 2023 г. относно дългосрочната конкурентоспособност на ЕС[12]. Докладът е подкрепен от два работни документа на службите на Комисията, които съдържат допълнителни данни и анализ, свързани с КПЕ, преглед на мерките за устойчивост по избрани глобални участници и мониторинг на промишлените екосистеми. Тези елементи се допълват от информационното табло за единния пазар и конкурентоспособността, което включва 150 допълнителни показателя[13].

В доклада се посочват силните страни, върху които трябва да гради, и слабите страни, за които трябва да се вземат мерки. В него на първо място се дава оценка на функционирането на единния пазар, след което се прави преглед на конкурентоспособността на ЕС по трите оси на Компаса за конкурентоспособността. Разглежда се и напредъкът, постигнат от ЕС за преодоляване на изоставането в областта на иновациите. В доклада също така се описва актуалното състояние на факторите, които стимулират декарбонизацията на промишлеността и инвестициите. И накрая, в него се

[9] Тазгодишното издание на доклада се отклонява от заложените 17+2 КПЕ в Годишния доклад от 2024 г. за единния пазар и конкурентоспособността, като са добавени ограничен брой допълнения за задълбочаване на анализа в области от решаващо значение.

[10] Съобщение „30 години единен пазар“ (COM(2023)162).

[11] В Заключенията на Европейския съвет от декември 2022 г. Комисията се приканва да представи стратегия на равнището на ЕС за повишаване на конкурентоспособността и производителността.

[12] Съобщение „Дългосрочна конкурентоспособност на ЕС: перспективи след 2030 г.“ (COM(2023) 168).

[13] Европейска комисия, информационно табло за единния пазар.

разглежда напредъкът по отношение на засилването на икономическата сигурност и намаляването на зависимостите.

РАЗДЕЛ 1 — Функциониращ единен пазар

КПЕ	Какво измерва	Цел	Най-актуална стойност за ЕС
КПЕ 1: Производителност на труда	БВП на отработен час по ППС		77,8 % от нивата в САЩ (2023 г.) 74,2 % от нивата в САЩ (2022 г.)
КПЕ 2: Интеграция в единния пазар	Дял от БВП на ЕС на търговията между държавите — членки на ЕС		23,8 % за стоките (2023 г.) 26,0 % за стоките (2022 г.) 7,6 % за услугите (2023 г.) 7,8 % за услугите (2022 г.)
КПЕ 3: Дефицит в съответствието	Дял на директивите на ЕС за единния пазар, които са транспонирани от държавите членки и за които Комисията е започнала производства за установяване на нарушение поради неправилно транспониране	<0,5 %	0,9 % (2024 г.) 1,1 % (2023 г.)
КПЕ 4: Улесняване на спазването на нормативните изисквания	Улесняване на спазването на нормативните изисквания, въз основа на данни от проучване сред дружества, които предоставят отговор на въпроса: „Във вашата страна колко лесно е за дружествата да спазват правителствените нормативни и административни изисквания (напр. разрешителни, отчитане, законодателство)? (1 = изключително сложно; 7 = изключително лесно)“ в проучването за индекса за глобална конкурентоспособност на Световния икономически форум.		3,87 (2023 г.) 3,80 (2022 г.)

Легенда	Налице е подобрение	Стабилно положение	Налице е влошаване

Добре функциониращият единен пазар е ключовият инструмент за повишаване на растежа на производителността, тъй като осигурява голямо обединено търсене и разнородни източници на доставки. Той дава на дружествата възможности за иновации и растеж. Едно от основните му предимства е стабилната среда, основана на върховенството на закона. Зачитането на върховенството на закона е от основно значение за функционирането на единния пазар, тъй като осигурява стабилни условия за дейност, които дават на ЕС и неговите държави членки конкурентно предимство в световен мащаб. Благодарение на върховенството на закона се гарантира стопанска среда, в която законите се прилагат ефективно и еднакво, предприятията могат да работят в друга държава членка при равни условия с местните дружества, а бюджетите се изразходват прозрачно и обосновано.

Интеграцията в единния пазар отбелязва напредък, като през последните десетилетия се наблюдава тенденция на увеличаване на търговията в рамките на ЕС. Трансграничната търговия със стоки в рамките на ЕС се увеличи от малко над

20 % от БВП на ЕС през 2018 г. на 23,8 % към момента (КПЕ 2). При интеграцията на услугите ситуацията е по-противоречива — тя нараства с много по-бавни темпове и от много по-ниски нива — от около 7 % от БВП на7,8 % за същия период. През 2023 г. имаше осезаем спад при стоките и малък спад при услугите[14], но нивата продължават да са значително над нивата отпреди пандемията. Голяма част от неотдавнашния спад в стойността на търговията със стоки може да се обясни с понижаването на цените на енергията, което доведе до намаляване на цените на търгуваните стоки, въпреки че имаше спад и в действителните обеми. Възможно е все още да е твърде рано за категорично заключение относно тези тенденции, допълнителни доказателства ще осигурят бъдещите данни.

1.1 Пречки пред единния пазар

През годините ЕС премахна множество пречки пред търговията на единния пазар, но в същото време продължават да се появяват нови пречки и фактори за разпокъсаност. Инструментът за проследяване на пречките пред единния пазар[15], както и анализът на Европейската кръгла маса по въпросите на промишлеността[16], Европалати[17] и други заинтересовани страни разкриват системно увеличаване на пречките. За да се набележат подходящи политически мерки за тяхното намаляване, е необходимо наблюдение от различни гледни точки.

Що се отнася до услугите, единният пазар продължава да е разпокъсан от комбинация от нормативни и административни пречки. Най-важните нормативни пречки включват правните изисквания за достъп до регулирани професии, правните изисквания за дружествата, които могат да предоставят услуги, както и различаващите се трудови и данъчни законодателства. Административните пречки включват сложните изисквания за декларираме на командирането на работници и за удостоверяване на социалното осигуряване. Сложността на дружественото право и различията в правилата в отделните държави членки, които се прилагат при учредяването на нови предприятия или регистрирането на дъщерни дружества, продължават да бъдат пречка пред услугите, за които е съществено важно да са близо до клиентите.

[14] Освен безспорния ценови ефект, има няколко причини, които може да са възпрепятствали търговията в рамките на ЕС, включително нарастващото значение на световните вериги за създаване на стойност, геополитическото напрежение, структурните промени в икономиката на ЕС, като намаляването на производството и увеличаването на услугите, решението на Обединеното кралство да излезе от ЕС и постоянните пречки пред търговията и инвестициите, като нетарифните бариери и регулаторните различия.

[15] Инструментът за проследяване на пречките пред единния пазар е създаден в съответствие с Регламента за единната цифрова платформа и служи за събиране на данни за пречките пред единния пазар от гражданите и предприятията: Инструмент за проследяване на пречките пред единния пазар.

[16] Опис на пречките пред единния пазар, 13 февруари 2024 г.

[17] Проучване на единния пазар, проведено от Европалати (Асоциацията на европейските търговско-промишлени палати): *Overcoming obstacles, developing solutions (Преодоляване на пречките, разработване на решения)*.

Фигура 2: Съобщени пречки по категории, подредени според 15-те най-често срещани.

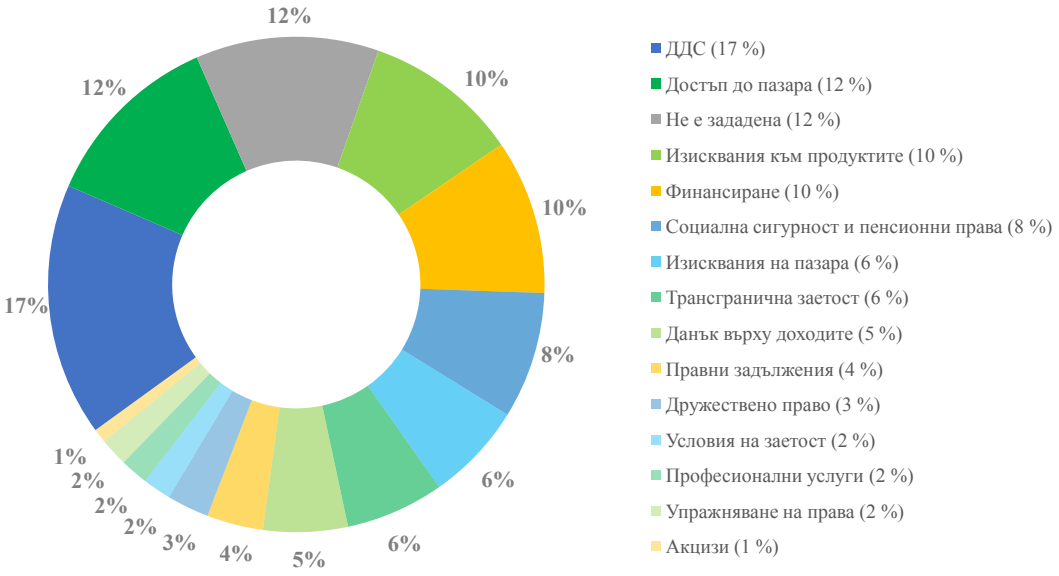

Източник: Информационно табло на инструмента за проследяване на пречките пред единния пазар, с използване на данни от Your Europe, проучване с цел получаване на обратна информация от МСП, SOLVIT и Your Europe — Съвети, между 2022 г. и октомври 2024 г.

Както се вижда от данните от инструмента за проследяване на пречките пред единния пазар, трансграничното движение на стоки в рамките на ЕС често се сблъсква с различни видове пречки. Така например националните изисквания относно опаковането и етикетирането принуждават производителите да приспособяват продуктите към конкретни държави членки, вместо да обслужват целия единен пазар. Достъпът на стоки до пазара се затруднява и от правните и административните пречки пред навлизането на пазара, включително получаването на разрешения и разрешителни. Заинтересованите страни редовно подават сигнали и за нерегулаторните пречки, като например териториалните ограничения на доставките[18] (вж. раздел 1.4 по-долу относно свободното движение на стоки). Една от пречките пред движението на стоките е ограничаването на достъпа до пазара от изискванията на схемите за разширена отговорност на производителите. Определените от държавите членки пазарни изисквания за взаимното признаване на нехармонизирани стоки, както и за износа, транспортирането и използването на вторични суровини доведоха до допълнително разпокъсване на единния пазар. На фигура 2 е представен общ преглед на 15-те основни пречки, съобщени чрез инструмента за проследяване на пречките пред единния пазар.

1.2 Изпълнение и осигуряване на спазването на правилата на единния пазар

Държавите — членки на ЕС, и Комисията носят обща отговорност за прилагането на правото на ЕС, включително като гарантират, че се спазват правилата на единния пазар и правата на хората. Работата на Комисията по осигуряване на спазването на правото съчетава три основни аспекта: засилване на предотвратяването на появата на пречки, сътрудничество с държавите членки и коригиращи действия по правоприлагане.

[18] Териториалните ограничения на доставките представляват пречки, които са наложени от частни доставчици във веригата на доставките и може да засегнат търговците на дребно или едро. Те могат да възпрепятстват или да ограничат способността на търговците на дребно или едро да доставят стоки от държави от ЕС, различни от тази, в която са установени, и/или да им попречат да разпространяват (т.е. да препродават) стоки в държави от ЕС, различни от тази, в която са установени.

Що се отнася до превантивния аспект на правоприлагането, Комисията работи в тясно сътрудничество с държавите членки, за да осигури ефективното прилагане на съществуващите механизми за уведомяване и тяхната прозрачност. В отговор на искането на държавите членки Комисията създаде и доразвива единното гише за уведомяване — онлайн платформа, която предоставя общ преглед и лесен достъп до различни процедури за уведомяване, произтичащи от секторните правни разпоредби, които са от значение за единния пазар.

Работната група по въпросите на правоприлагането във връзка с единния пазар (РГПЕП) поощрява чувството за обща отговорност между Комисията и държавите членки с цел правилно прилагане на правилата на ЕС и съвместна работа за преодоляване на конкретни пречки на единния пазар. Докладът на РГПЕП[19] съдържа изчерпателен общ преглед. Примери за резултатите, постигнати през последните няколко години, са премахването на над 90 административни пречки за издаването на разрешения за производство на вятърна и слънчева енергия и подкрепата за въвеждането на пет добри практики за издаване на разрешения, които спомагат за увеличаване на инвестициите в енергия от възобновяеми източници. Сътрудничеството в рамките на РГПЕП също така намали дискриминацията на база IBAN в пет области (данъци, осигурителни плащания, пенсии, здравни вноски и телекомуникации). Продължава набелязването на нови проекти на РГПЕП в други области, като цифрови услуги, изисквания относно опаковането и етикетирането и взаимно признаване[20].

Що се отнася до коригиращия аспект на правоприлагането във връзка с единния пазар, налице е стабилно подобряване на ситуацията. Според информационното табло за единния пазар[21] се наблюдава по-нататъшен спад в броя на производствата за установяване на нарушение на единния пазар (–6 % през последната година), които Комисията е открила срещу държави — членки на ЕС, за това, че не са приложили правилно законодателството на ЕС[22]. Броят на нарушенията в държавите членки варира значително и засегнатите сектори с най-много производства за установяване на нарушения на единния пазар са околната среда (35 %), транспортът (17 %) и енергетиката (12 %). Комисията също така продължава да осигурява спазването на законодателството на ЕС в областта на конкуренцията срещу антиконкурентното поведение на дружествата, което създава пречки пред правилното функциониране на единния пазар. Според Съда на Европейския съюз лицата могат да поискат финансово обезщетение, ако държава членка сериозно наруши правото на ЕС.

Дефицитът в съответствието намалява бавно от предишните високи равнища, но все още изостава от целевата стойност на ЕС[23]. Той се измерва като дял на директивите на ЕС за единния пазар, които са транспонирани от държавите членки и за които Комисията е започнала производства за установяване на нарушение поради неправилно транспониране (КПЕ 3). След като дефицитът в съответствието се увеличи значително от 0,8 % през 2018 г. до върхово равнище от 1,4 % през 2020 г., през 2023 г.

---

19 Европейска комисия, Доклад на РГПЕП.

20 Доклад на РГПЕП.

21 Информационно табло за единния пазар.

22 Информационно табло за единния пазар. Броят на неприключилите производства за установяване на нарушение е намалял, въпреки че в сравнение с предходния отчетен период са открити с 25 % повече нови производства (172 спрямо 138).

23 Европейска комисия, информационно табло за единния пазар.

той бавно намаля на 0,9 %. Въпреки това той остава значително над целта на ЕС от 0,5 %.

С Акта за извънредните ситуации и устойчивостта на вътрешния пазар[24] се засилва готовността за действие и реакция при кризи, като се предвиждат мерки срещу смущенията във веригите на доставки и се подобрява координацията между държавите членки. Комисията прилага планове за действие при извънредни ситуации, включително симулации на кризи и подобрени средства за комуникация, за да гарантира на гражданите, предприятията и правителствата безпроблемното функциониране на единния пазар.

1.3 Трансгранично предоставяне на услуги на единния пазар

Секторът на услугите представлява около 70 % от БВП на ЕС и заетостта[25], но въпреки това единният пазар на услуги все още не използва пълния си потенциал. Търговията с трансгранични услуги е по-малко от една трета от търговията със стоки[26] и, за разлика от стоките, не е по-голяма от търговията с услуги с държави извън ЕС. Ръстът на производителността на труда в сектора на услугите продължава да е нисък[27] и влияе отрицателно върху конкурентоспособността както на самия сектор на услугите, така и на промишлените отрасли в ЕС, тъй като услугите осигуряват почти 40 % от добавената стойност в производството[28].

Съгласно Директивата за услугите, която има за цел да се премахнат пречките пред инвестициите и пред търговията с трансгранични услуги, държавите членки се ползват със значителна свобода да определят свои собствени правила. Това води до голямо разнообразие от национални правила. Въпреки че специфичните национални изисквания може да са оправдани и пропорционални за постигането на легитимни цели от обществен интерес, те налагат пречки пред професионалистите и дружествата, които желаят да предлагат услуги в други държави — членки на ЕС. Комисията е на мнение, че въпреки първоначалното намаляване на регулаторните пречки след транспонирането на Директивата за услугите, около 60 % от тези пречки са от същия тип, както преди 20 години[29], и е налице ограничено взаимно признаване.

Секторите на услугите, като строителството и търговията на дребно, са важни за икономиката, но не функционират с пълния си потенциал[30]. Предлагането на нови жилища и обновяването на сградния фонд в Европа се забавят от сложна регулаторна и административна среда с големи различия не само между държавите членки, но и в

---

24 Акт за извънредните ситуации и устойчивостта на вътрешния пазар.

25 Информационно табло за единния пазар, *Access to Services and Services Markets (Достъп до услуги и пазари на услуги)*.

26 Това се дължи главно на пречките, споменати в раздел 1.1 по-горе, като например регулирането на професии и дружества, които могат да извършват услуги, различаващите се трудови и данъчни законодателства, сложните изисквания за декларираме на командирането на работници и за удостоверяване на социалното осигуряване.

27 ЕЦБ, Евростат: Ръстът на производителността на труда в ЕС в сектора на услугите е по-нисък, отколкото в производството (за периода 2010—2019 г.: 0,96 % спрямо 1,55 %). Ръстът на почасовата производителност на труда в ЕС в сектора на услугите също изостава от тази в САЩ (за периода 2019—2024 г.: ръст от 3,8 % спрямо 12,4 %).

28 Европейски консорциум за конкурентоспособност и устойчива промишлена политика (ECSIP), *Study on the relation between industry and services in terms of productivity and value creation (Проучване на връзката между промишлеността и услугите по отношение на производителността и създаването на стойност)*.

29 *30 years of single market — taking stock and looking ahead (30 години единен пазар — равносметка и поглед напред)*; Business Europe, *Examples of Single Market barriers for businesses — 2023 (Примери за пречки на единния пазар пред предприятията — 2023 г.)*.

30 Например строителството представлява 11 % от БВП на ЕС, но едва 1 % от търговията с услуги в рамките на ЕС. Почасовата производителност на труда в сектора на строителството е около 35 евро на час — с 30 % по-малко от тази в производството.

рамките на самите държави членки, което ограничава трансграничното предоставяне на строителни услуги. Други примери включват ограничения върху установяването на търговия на дребно и върху ежедневните търговски операции на дребно; тези ограничения действат като значителни пречки за по-доброто функциониране на сектора на търговията на дребно и имат странични ефекти по веригата на доставки и върху потребителите.

Държавите членки ограничават достъпа до повече от 5 700 регулирани професии в ЕС[31], представляващи приблизително 22 % от работната сила[32]. Делът на работната сила, заета в регулирани професии, варира значително в отделните държави членки — от 14 % в Дания до 33 % в Германия[33]. Регулирането на професиите може и да защитава цели от общ интерес, но с цената на това, че местни и други граждани на ЕС не може да упражняват тези професии, ако не отговарят на изискванията, определени в националното законодателство. Ако разгледаме набор от професии, които обикновено се наемат от дружествата като външни доставчици на услуги, като например счетоводители, архитекти, строителни инженери и адвокати, ще видим, че степента на ограничаване варира значително, като някои държави членки не налагат никакви ограничения, а други ограничават в голяма степен възможността чуждестранни граждани да упражняват професията[34].

В случаите, когато държава членка регулира дадена професия, от гражданите на другите държави членки се изисква да преминат през процедура по признаване на професионалната им квалификация. Благодарение на процесите, установени съгласно Директивата относно признаването на професионалните квалификации[35], над 90 % от почти 1 милион искания за признаване са получили положителен отговор[36]. Въпреки това гражданите, които се опитват да получат признаване на професионалните си квалификации, се сблъскват с практически проблеми[37]. Трайно предизвикателство продължава да е бавното и неефективно признаване на квалификациите на граждани на трети държави, което възпрепятства мобилността, увеличава свръхквалификацията и ограничава интеграцията на пазара на труда в ЕС. Комисията работи върху възможни решения за ускоряване и опростяване на системата за признаване на професионалните квалификации.

Декларирането на командироването на работници може да е оправдано като средство за защита на техните права, но представлява значителна административна пречка пред временното трансгранично предоставяне на услуги. Комисията работи с органите на държавите членки в рамките на Работната група по въпросите на правоприлагането във връзка с единния пазар, за да се гарантира, че задълженията за декларираме са обосновани и пропорционални. За да се опрости

---

31 База данни за регулираните професии.

32 *Measuring Prevalence and Labour Market Impacts of Occupational Regulation in the EU (Измерване на разпространението на регулирането на професиите в ЕС и на отражението му върху пазара на труда)*.

33 Пак там.

34 Европейска комисия, информационно табло за единния пазар, *Barriers to accessing professional services markets (Пречки пред достъпа до пазарите на професионални услуги)*; База данни на показателите за рестриктивността на нормативната уредба (EURI).

35 Директива относно признаването на професионалните квалификации.

36 База данни за регулираните професии.

37 Въпреки че за определени професии и сектори се прилагат автоматични процедури по признаване, основани на хармонизирани минимални квалификационни изисквания или на професионален опит, на практика техният обхват е твърде ограничен и процедурите твърде често продължават да са сложни и бавни.

декларирането на командирането на работници, Комисията предложи и регламент за създаване на общ доброволен цифров портал, свързан с Информационната система за вътрешния пазар (IMI)[38]. Това ще позволи на дружествата да подават декларации при командироване на едно място за всички държави от ЕС, като използват публичния интерфейс, и ще намали административната тежест за дружествата и националните органи, като същевременно защитава правата на работниците.

Секторът на пощенските услуги е изправен пред предизвикателства поради структурния спад в дейността, свързана с писмовни пратки, и нарастващите единични разходи, които оказват натиск върху цената на универсалната услуга. Секторът на пощенските услуги е жизненоважен за икономиката и за единния пазар, тъй като допринася към БВП на ЕС с 0,8 % и осигурява работа на 1,65 милиона души. Новите участници на пазара, особено гигантите в електронната търговия, нарушават конкуренцията в сегмента за доставка на колетни пратки. Според скорошно проучване[39] секторът е изправен пред предизвикателства като нарастваща нормативна разпокъсаност и различни нива на качество.

1.4 Трансгранично движение на стоки на единния пазар

Новата законодателна рамка (НЗР) подобри съгласуваността на законодателството на ЕС в областта на продуктите, но и пред нея стоят предизвикателства. НЗР обхваща продукти като батерии, машини и лични предпазни средства[40] и е в основата на приблизително 80 % от промишленото производство и 74 % от производството в рамките на ЕС. Оценката на НЗР, извършена през 2022 г., обаче показа, че са налице неотложни проблеми, включително потенциално чуждестранно влияние, незаконни практики и пропуски при предприемането на действия във връзка с цифровизацията и кръговата икономика. Справянето с тези предизвикателства е от съществено значение за осигуряването на съгласуваност и за намаляването на разходите на икономическите оператори и органите.

Свободното движение на стоки се подкопава, когато продуктите не отговарят на изискванията, свързани със здравето, безопасността и устойчивото развитие. Рамката на ЕС за надзор на пазара има за цел да противодейства на това и се отнася за всички нехранителни продукти, обхванати от законодателството за хармонизация. Тези продукти представляват около две трети от търговията със стоки в рамките на ЕС. Комисията подпомага и координира дейностите на националните органи, които проверяват съответствието на продуктите, пуснати на пазара на ЕС, и финансира 36 текущи съвместни дейности по правоприлагане в различни продуктови сектори, обхванати от законодателството на Съюза за хармонизация. През 2024 г. правоприлагащите органи регистрираха над 36 916 разследвания във връзка с нехранителни продукти и предприеха мерки по над 23 389 случая за защита на потребителите и осигуряване на еднакви условия на конкуренция за предприятията.

Новите тенденции в международната електронна търговия и преконфигурирането на веригите на доставки създават затруднения за органите за митнически контрол,

---

38 Предложение на Комисията от 13 ноември 2024 г. за създаване на единен цифров портал за декларираре на командирането на работници.

39 Вътрешен пазар, промишленост, предприемачество и МСП — Пощенски услуги.

40 Батерии: Регламент (ЕС) 2023/1542; машини: Регламент (ЕС) 2023/1230; лични предпазни средства: Регламент (ЕС) 2016/425.

надзор на пазара и защита на потребителите. Броят на пратките, внесени в ЕС в рамките на електронната търговия, нарасна от 1,1 милиарда през 2022 г. на 2,2 милиарда през 2023 г. и се очаква през 2024 г. да достигне 4 милиарда. През 2023 г. на границата на ЕС и на единния пазар бяха задържани приблизително 152 милиона фалшиви артикула, което представлява значително увеличение спрямо 2022 г., когато този брой беше 86 милиона[41]. Бяха предприети значителни стъпки за справяне с предизвикателството, свързано с несъответстващите на изискванията стоки, които достигат до пазара, включително чрез онлайн продажби. Това включва прилагането на Регламента за надзор на пазара[42] с подкрепата на Мрежата на ЕС за съответствието на продуктите, приемането на Регламента относно общата безопасност на продуктите[43] с цел засилване на правилата за безопасност на продуктите и предложения за реформа на митническия съюз на ЕС с цел по-ефективен контрол на вноса на продукти. Освен това Комисията предприема действия съгласно Акта за цифровите услуги.

Териториалните ограничения на доставките при търговията на дребно и търговията на едро водят до разпокъсаност на единния пазар, ограничават избора на потребителите и пораждат значителни разлики в цените в ЕС[44]. Тези ограничения се налагат от производители на големи марки, за да затруднят сериозно или да направят невъзможно за търговците на дребно да купуват продукти в една държава членка и да ги препродават в друга. Макар че законодателството в областта на конкуренцията е ефективен инструмент за санкциониране на подобни практики[45], много от тях не попадат в неговия обхват[46]. За да намери решения на този проблем, Комисията започна проучване за установяване на фактите с държавите членки в рамките на РГПЕП и ще открие диалог със съответните заинтересовани страни (търговци на дребно и търговци на едро, производители, потребители).

Хармонизираните технически стандарти стимулират свободното движение на стоки, като гарантират, че продуктите отговарят на изискванията за безопасност, качество и експлоатационни характеристики във всички държави членки. С маркировката „CE“ се идентифицират продуктите, които отговарят на хармонизираното законодателство на ЕС в областта на продуктите, което дава възможност да бъдат продавани в цяла Европа. С помощта на стандартите се намаляват пречките пред търговията, осигурява се оперативна съвместимост на продуктите и се повишава конкурентоспособността на европейските предприятия. На рамката за стандартизация обаче понякога ѝ липсва бързина и гъвкавост, що се отнася по-специално за нови вериги за създаване на стойност за екологичния и цифровия преход. Изключително важно е да се поощри бързото осигуряване на стандарти и участието на представителите на

---

41 Това създава особени предизвикателства за безопасността на продуктите и за надзора на пазара, тъй като сред установените опасни продукти в ЕС около три четвърти са с произход от държави извън ЕС и не за всички потребителски продукти се изисква да има отговорно лице в ЕС, с което може да се установи контакт, за да предприеме коригиращо действие. Това влияе неблагоприятно върху еднаквите условия на конкуренция в ЕС.

42 Регламент (ЕС) 2019/1020.

43 Регламент (ЕС) 2023/988.

44 При независимо проучване, проведено за Европейската комисия през 2020 г., беше изчислено, че ако териториалните ограничения на доставките бъдат премахнати, потребителите биха могли да спестят до 14,1 милиарда евро годишно от покупките си на определени продукти.

45 На 23 май 2024 г. Комисията глоби Mondelez с 337,5 милиона евро за възпрепятстване на трансграничната търговия с шоколад, бисквити и продукти от кафе. Преди това през 2019 г. Комисията глоби AB InBev с 200 милиона евро за ограничаване на трансграничните продажби на бира.

46 Законодателството на ЕС в областта на конкуренцията се прилага само когато териториалните ограничения на доставките са включени в антиконкурентни споразумения или се правят едностранно от оператор с господстващо положение.

промишлеността на ЕС в работата по искания за стандартизация в области, които са ключови за конкурентоспособността на ЕС. Приоритетните области се определят ежегодно в годишната работна програма на Съюза относно европейската стандартизация[47]. В момента Комисията извършва оценка на правната рамка за европейската стандартизация, за да определи по-нататъшните действия.

Оценката на Регламента относно етикетирането на текстилните продукти показва увеличение на изискванията за етикетиране. По този начин се усложнява предоставяната на клиентите информация и се разделя единният пазар. В оценката се прави заключението[48], че съществуващата регулаторна рамка на европейско равнище не обхваща информацията, свързана с рециклирането, и нефизическите етикети, т.е. цифровото етикетиране.

1.5 Регулаторна тежест на единния пазар

Предприятията възприемат регулаторната тежест в Европа като твърде обременяваща, като 32 % от фирмите в ЕС определят регулирането като „основна пречка“ за своята инвестиционна дейност. За други 34 % от дружествата в ЕС регулирането представлява незначителна пречка, което означава, че общо две трети от дружествата считат, че прекомерното регулиране им пречи да инвестират[49]. За сравнение, само 21 % от дружествата в САЩ посочват „регулирането на стопанската дейност“ като основна пречка за инвестициите. В сравнение с миналата година възприятията на предприятията в ЕС относно тежестта на държавното регулиране са като цяло стабилни, с леко подобрение от 3,4 през 2019 г. на 3,9 през 2023 г.[50], макар че тя все още се възприема като твърде обременяваща (вж. КПЕ 4).

41 % от дружествата смятат, че повишената регулаторна тежест е основният рисков фактор, който влияе отрицателно върху привлекателността на ЕС като място за преки чуждестранни инвестиции[51]. Това може отчасти да обясни значителния спад в дела на ЕС в годишните глобални потоци на преки чуждестранни инвестиции от 36 % (2019 г.) на 4 % (2023 г.)[52]. Регулаторната тежест е особено обременяваща за МСП. 28 % от МСП в ЕС съобщават, че над 10 % от персонала им е нает, за да оценява и да подпомага спазването на регулаторните изисквания и стандарти[53]. Например процедурите за издаване на разрешителни за нови или модернизирани производствени съоръжения може да отнемат дълго време, да са скъпи и да включват взаимодействие с множество публични администрации. Други области, които дружествата многократно изтъкват като особено обременителни, са командирането на работници, отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта и законодателството в областта на химикалите.

---

47 Годишна работна програма на Съюза относно европейската стандартизация за 2024 г.

48 Преглед на Регламент (ЕС) № 1007/2011. Напр. „Освен това все по-бързо се разработват все по-сложни нови влакна и бързо се появяват нови технологии за рециклиране, изискващи по-добра идентификация на влакната“, „технологиите за цифрово етикетиране вече са лесно достъпни и са на приемливи цени“.

49 Европейска инвестиционна банка, *Investment Barriers in the EU (Пречки пред инвестициите в ЕС)*.

50 По скалата от 1 до 7, където 1=изключително сложна, а 7=изключително лесна.

51 Ernst & Young, *Europe Attractiveness Survey 2024 (Проучване на привлекателността на Европа, 2024 г.)*.

52 Европейска комисия, информационно табло за единния пазар; УНКТАД.

53 Европейска инвестиционна банка, *EIB Investment Survey 2024 (Проучване на ЕИБ относно инвестициите, 2024 г.)*.

1.6 Цифрови инструменти за единния пазар

Икономическите оператори съобщават за трудности, свързани с достъпа до информация и извършването на административни формалности онлайн. Според последните проучвания[54] основните проблеми включват труден достъп до информация за правилата и изискванията и прекалено сложни административни процедури. Този проблем може да се реши чрез цифрови инструменти, които улесняват достъпа и намаляват административната тежест. Например единната цифрова платформа е инициатива на ЕС за електронно управление, която вече действа като обслужване на едно гише за гражданите и предприятията, които желаят да работят, да учат или да извършват стопанска дейност в друга държава от ЕС. Нейният обхват постепенно се разширява, за да бъдат включени допълнителни области и законодателни инициативи[55]. Въпреки това все още е необходим значителен напредък, особено за осигуряване на достъп до процедурите на трансгранични потребители.

Разпокъсаното сътрудничество между органите на държавите членки и Европейската комисия може да подкопае ефективното прилагане на правото на Съюза. Важна роля в улесняването на сътрудничеството и бързия обмен между повече от 12 000 публични органи в цяла Европа играе Информационната система за вътрешния пазар (IMI). Миналата година към IMI беше добавена базата данни за регулираните професии. Допълнителните употреби на IMI, като например предложеното създаване на единен цифров портал за декларираме на командирането на работници, също могат да намалят административната тежест.

За предприятията административните процеси се усложняват допълнително от непоследователното въвеждане на електронното фактуриране, особено в процесите по възлагане на обществени поръчки. С Директивата относно електронното фактуриране при обществените поръчки[56] всички възлагащи органи в Европа се задължават да получават и да обработват електронни фактури, съответстващи на стандарта. Процентът на европейските предприятия, които изпращат електронни фактури, се увеличи от 10,3 % през 2013 г. на 32,2 % през 2020 г.

Липсата на изчерпателна и достъпна информация за жизнения цикъл на продукта възпрепятства усилията за постигане на прозрачност и устойчивост. След като започне да функционира, цифровият продуктов паспорт, създаден съгласно Регламента за екопроектирането на устойчиви продукти, който е в сила от юли 2024 г., ще предоставя изчерпателна информация за жизнения цикъл на продукта, включително документация за съответствие, инструкции за безопасност и насоки за обезвреждането на продукта.

Оперативната съвместимост в публичния сектор позволява на администрациите да си сътрудничат и да предоставят обществени услуги през границите на държавите, секторите и организациите. Междудържавната трансгранична оперативна

---

[54] Вж. напр. проучването на единния пазар, проведено от Европалати през 2024 г. *Overcoming obstacles, developing solutions (Преодоляване на пречките, разработване на решения)*.

[55] Наскоро обхватът беше разширен, за да включи Регламента относно европейска рамка за управление на данните, Регламента относно събирането и споделянето на данни във връзка с услугите за краткосрочно настаняване под наем, Законодателния акт за промишленост с нулеви нетни емисии и Законодателния акт за суровините от критично значение. В процес на обсъждане са предложения за включване на Директивата относно европейските презгранични сдружения, Директивата относно свидетелствата за управление на превозни средства и Директивата относно обосноваването и съобщаването на изрични твърдения за екологосъобразност.

[56] Директива 2014/55/ЕС.

съвместимост може да спести на предприятията между 5,7 и 19,2 милиарда евро[57] годишно.

1.7 Малки и средни предприятия

Малките и средните предприятия (МСП) в ЕС представляват 99,8 % от всички предприятия и са в основата на икономическата структура на ЕС, но за тях икономическата среда продължава да е трудна. Както показва прегледът на постиженията на МСП, изготвен през 2024 г. от ГД „Вътрешен пазар, промишленост, предприемачество и МСП“, през 2023 г. добавената стойност при МСП в реално изражение намаля с 1,6 %, а през 2024 г. се очаква допълнителен спад с 1,0 %. В сравнение с големите дружества тенденциите в производителността на МСП се движат в неправилна посока: през 2008 г. производителността на МСП беше около 68 % от тази на големите предприятия, но през 2024 г. спадна на 60 %[58].

МСП продължават да са двигател на растежа и иновациите в Европа. По-голямата част от разрастващите се предприятия в ЕС с бърз растеж и висока производителност са МСП[59]. През последните три години микропредприятията с по-малко от 10 служители създадоха близо 4 милиона работни места, а през 2023 г. в 11 от 14 промишлени екосистеми създаването на работни места в МСП изпревари това при големите предприятия[60].

МСП са изправени пред четири основни предизвикателства: регулаторни пречки или административна тежест; забавяне на плащанията; достъп до финансиране; умения[61]. За 35 % от МСП сложните административни или правни процедури представляват основна пречка пред прилагането на мерки за ефективно използване на ресурсите[62], а достъпът до умения е най-важният проблем за 29 % от МСП[63]. Освен това положението с плащанията в Европа продължава да се влошава: действителното време за плащане при сделките между дружества се увеличи от 52 дни през 2022 г. на 62 дни през 2024 г. Липсата на динамика в сегмента на МСП е резултат от по-бавния общ растеж на икономиката, но също и показател, че увеличаването на мащаба става все по-трудно и че все още може да се разкрият възможности за икономии от мащаба от единния пазар.

1.8 Евентуално разширяване и интегриране на държавите кандидатки в единния пазар

Икономическата интеграция на държавите кандидатки в единния пазар на ЕС е ключов приоритет за Комисията[64]. Тя улеснява търговските и инвестиционните потоци и в крайна сметка стимулира икономическия растеж както в ЕС, така и в държавите кандидатки. Комисията продължава да подпомага тази интеграция, като наблюдава напредъка на държавите кандидатки в привеждането на тяхното законодателство в съответствие със законодателството на ЕС и съдейства за техните

---

57 Оценка на въздействието на Акта за оперативно съвместима Европа.
58 Преглед на постиженията на МСП.
59 ОИСР, *Helping SMEs scale up (В помощ за разрастването на МСП)*.
60 Европейска комисия, Преглед на постиженията на МСП, 2024 г.
61 МСП отчитат като най-належащи (в проучването има е дадена възможност да споменат няколко) следните проблеми: регулаторни пречки или административна тежест (55 %), забавяне на плащанията (35 %), липса на ликвидност и достъп до финансиране (21 %) и умения, включително управленски умения (17 %). Източник: Проучване на Евробарометър № 486: „Пакет от мерки за подпомагане на МСП“.
62 Експресно проучване на Евробарометър № 549: „МСП, ресурсна ефективност и екологични пазари“.
63 Проучване за достъпа на предприятията до финансиране (SAFE), 2023 г.
64 Европейска комисия, Реформи и прегледи на политиките преди разширяването.

политически и икономически реформи. Очаква се интегрирането на допълнителни икономики в единния пазар да повлияе положително върху ключови сектори, като суровините, машините и туризма.

Инициативите за укрепване на връзките с Украйна и Молдова включват интеграция на законодателството на избрани промишлени сектори. От 2022 г. насам ролята на ЕС като ключов търговски партньор за тези две държави се увеличава стабилно, като сега представлява над 50 % от общата им търговия. С Украйна се организира годишен диалог за промишлено сътрудничество. През март 2024 г. украинското правителство представи плана за Украйна[65] — списък с реформи и инвестиции, които биха доближили държавата до ЕС и единния пазар. С евентуални споразумения за оценяване на съответствието и приемане на промишлени продукти Комисията укрепва административния капацитет на държавите кандидатки, за да им помогне да прилагат законодателството на ЕС в областта на промишлените стоки. Целта е да се осигури постепенната интеграция на държавите кандидатки в единния пазар на ЕС и в икономическите вериги за създаване на стойност.

Поощряването на икономическото развитие в съседните на ЕС държави може да бъде от полза и за самия ЕС, като предлага възможности за търговия. В плана за растеж за Западните Балкани[66] се предлагат постепенна интеграция в единния пазар на ЕС за стоки и услуги и по-дълбоки връзки с веригите на доставки на ЕС. Създаването на общ регионален пазар за Западните Балкани, съобразен с правилата на ЕС, може да доведе до удвояване на икономиките в региона през следващото десетилетие.

[65] Съвет на Европейския съюз, План за Украйна.
[66] Европейска комисия, План за растеж за Западните Балкани, приет на 8 ноември 2023 г.

РАЗДЕЛ 2 — Преодоляване на изоставането в областта на иновациите

2.1 Научни изследвания и иновации

КПЕ	Какво измерва	Цел	Най-актуална стойност за ЕС
КПЕ 5: Разходи за НИРД	Общ размер на публичните и частните разходи за научноизследователска и развойна дейност като дял от БВП.	>3 % до 2030 г.	2,22 % (2023 г.) 2,21 % (2022 г.)
КПЕ 6: Брой на заявките за патенти	Брой на заявките за патенти на милион жители		152,8 (2023 г.) 151,8 (2022 г.)
КПЕ 7: Инвестиции в рисков капитал	Инвестиции в рисков капитал (като дял от БВП)		0,05 % (2023 г.) 0,09 % (2022 г.)

Разходите за научноизследователска и развойна дейност (НИРД) и създаването на интелектуална собственост са важни показатели за капацитета за иновации на икономиката на ЕС. В днешната икономика на знанието интелектуалната собственост е от решаващо значение за търговския успех и е сигнал за иновативността на фирмите. За стартиращите предприятия вероятността да получат рисков капитал на ранен етап е десет пъти по-голяма, ако имат регистрирани патенти или търговски марки. Правата върху интелектуална собственост се свързват и с 200 % по-голяма вероятност за успешен изход за инвеститорите[67]. Освен това нематериалните активи съставляват 90 % от пазарната стойност на дружествата, включени в индекса S&P 500[68].

През последните години разходите за НИРД нарастват много бавно — от 2,1 % от БВП през 2015 г. на 2,2 % от БВП през 2023 г.[69]. Тази стойност продължава да е под целта на ЕС, според която за НИРД трябва да се заделят 3 % от БВП. Освен това разходите за НИРД все още са под тези на съпоставимите икономики, като Южна Корея (5,2 %), САЩ (3,6 %), Япония (3,4 %) и Китай (2,6 %) се намират пред ЕС[70] (КПЕ 5).

Делът на Европа в заявките за патенти в световен мащаб е намалял от 30 % през 2000 г. на 17 % през 2021 г., въпреки че продължава да е стабилен в абсолютно изражение[71] (КПЕ 6). Дружествата от ЕС, и особено МСП, не използват в достатъчна степен възможността за официална защита на своята интелектуална собственост, като например патенти, търговски марки и дизайни. Регистрирана интелектуална собственост притежават едва 9 % от МСП, докато при големите дружества този дял е 55 %.

Въпреки че технологичната база на ЕС е по-диверсифицирана от тази на други големи икономики, в сравнение с тях тя е непропорционално по-специализирана в по-малко сложни технологии. Това подсказва, че може би е налице „капан на средните технологии“, който пречи на ЕС да навлезе в нови високотехнологични сектори и да ги

---

67 Служба на Европейския съюз за интелектуална собственост, *Patents, trade marks and startup finance (Патенти, търговски марки и финансиране на стартиращи предприятия)*.

68 Sun, *Review of the Importance of Technology Company Valuation and Commonly Used Methods (Преглед на значението на оценката на стойността на технологичните дружества и често използвани методи)*, том 189, стр. 30.

69 Евростат, Разходи за НИРД.

70 Забележка: Стойностите за съпоставимите икономики в световен мащаб са от 2021 г.: Световна банка, *Research and development expenditure (% of GDP) | Data (Разходи за научноизследователска и развойна дейност (% от БВП) | Данни)*.

71 Европейска комисия — ГД „Научни изследвания и иновации“, *Science, Research and Innovation Performance of the EU 2024 (Постижения на ЕС в областта на науката, научните изследвания и иновациите, 2024 г.)*, стр. 83.

развива, което подкопава потенциала за бъдещ растеж. Ако погледнем 50-те водещи инвеститори в областта на НИРД в света по сектори през 2023 г., представени в информационното табло от 2024 г. относно инвестициите на дружествата в НИРД, дружествата от ЕС са водещи в автомобилния сектор (61 % дял от общия дял, САЩ — 18 %, Китай — 5 %, Япония — 15 %), докато в други високотехнологични сектори инвеститорите от ЕС изостават: сектор на здравеопазването (ЕС — 14 %, САЩ — 51 %, Япония — 4 %); хардуер за ИКТ (ЕС — 8 %, САЩ — 55 %, Китай — 15 %); софтуер за ИКТ (ЕС — 4 %, САЩ — 82 %, Китай — 10 %, Япония — 4 %)[72]. През последните десет години резултатите от иновациите в ЕС леко се подобриха (8 %), но продължават да са по-ниски в сравнение със САЩ, Обединеното кралство и Япония, докато през същия период Китай наваксва бързо с увеличение от 28 %[73].

Дружествата и университетите се сблъскват с трудности при първоначалното внедряване и търговската реализация на своите научни изследвания. Така например търговска реализация получават едва около една трета от изобретенията, патентовани от европейски университети[74]. В общия случай това се дължи на слабото сътрудничество между предприятията и академичните среди, на непоследователните правила за управление на интелектуалната собственост и на изолираните академични кариери, които не предлагат достатъчно стимули за търговска реализация и предприемачество. От своя страна, при опитите си за търговска реализация на своите защитени с права върху интелектуалната собственост иновации предприятията се сблъскват с многобройни предизвикателства, като например разпокъсана среда за управление на интелектуалната собственост и липса на частен капитал.

Инвестициите в рисков капитал са намалели от вече ниските си нива: от 0,09 % от БВП през 2022 г. на 0,05 % през 2023 г. (вж. КПЕ 7 и фигура 3). За своето разширяване много иновативни, бързо развиващи се дружества зависят от рисковия капитал под формата на инвестиции в рисков капитал. Пазарът на рисков капитал в ЕС (измерен като дял от БВП, който заемат инвестициите в рисков капитал) все още се оценява като 10 пъти по-малък от този на САЩ и 7 пъти по-малък от този на Китай. Поради това множество високоиновативни европейски дружества са ограничени от недостатъчния достъп до капитал, което често ги кара да търсят финансиране в чужбина или дори да се преместят в по-благоприятни за финансиране среди, като например САЩ. Например през периода 2017—2023 г. в авангардните производствени отрасли почти 90 % от стойността на рисковия капитал са отишли в американски или китайски фирми (съответно 47 % и 39 %), докато във фирми, разположени в ЕС, са отишли едва 4 % от рисковия капитал, набран в тези отрасли в световен мащаб[75].

---

72 Европейска комисия — ГД „Научни изследвания и иновации“ и JRC, *The EU Industrial R&D Investment Scoreboard (Информационно табло на ЕС относно инвестициите на дружествата в НИРД)*.

73 Европейска комисия, *Tracking country innovation performance: The Innovation Output Indicator 2023 (Проследяване на резултатите в областта на иновациите по държави)*.

74 Марио Драги, *The future of European competitiveness — A competitiveness strategy for Europe (Бъдещето на европейската конкурентоспособност — стратегия за конкурентоспособност за Европа)*, част B, стр. 244.

75 Европейска комисия, *Strategic Insights into the EU's Advanced Manufacturing Industry (Стратегически изводи за авангардните производствени отрасли в ЕС)*, доклад (2024 г.).

Фигура 3: Инвестиции в рисков капитал като дял от БВП през 2023 г.

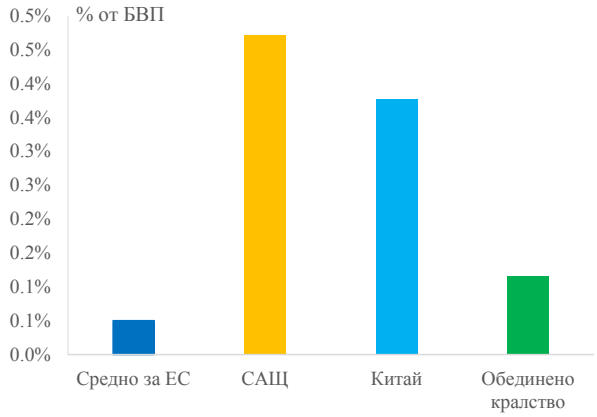

Източници: Invest Europe; Евростат; ОИСР; Statista

Бюджетът на ЕС разполага с набор от програми, които функционират като важни лостове за публичните и частните инвестиции и за усилията в областта на научните изследвания. Например по програмата InvestEU вече са привлечени 218 милиарда евро инвестиции за по-иновативен и конкурентоспособен ЕС. Програмата „Хоризонт Европа“ предоставя финансиране в размер на 93,5 милиарда евро за научни изследвания и иновации през периода 2021—2027 г., а Фондът за иновации подпомага иновативни нисковъглеродни технологии (вж. раздел 3.2). Въпреки че в бюджета на ЕС са налични значителни възможности за финансиране, разходите на ЕС са разпределени в твърде много програми; това увеличава сложността, намалява гъвкавостта и пречи за реализацията на произтичащото от размера преимущество, което се търси чрез обединяването на ресурси за финансиране на важни проекти на равнище ЕС[76].

През 2024 г. беше създадена платформата за стратегически технологии за Европа (STEP), за да насочва приоритетните проекти, технологии и сектори за финансиране от ЕС. Тя стимулира инвестициите и увеличава подкрепата за разработването и производството в Европа на иновативни и стратегически технологии. STEP набира и насочва финансиране в рамките на 11 програми на ЕС за цифрови технологии и дълбокотехнологични иновации, чисти технологии, ресурсно ефективни технологии, биотехнологии. Комисията вече публикува около 30 покани за представяне на предложения по STEP на обща стойност над 8,5 милиарда евро, а държавите членки пренасочиха към проекти по STEP над 6 милиарда евро.

2.2 Цифровизация

КПЕ	Какво измерва	Цел	Най-актуална стойност за ЕС
КПЕ 8: Цифров интензитет на МСП[77]	Дял на дружествата в ЕС с поне основно ниво на цифров интензитет. Това означава да се използват най-малко четири от дванайсетте избрани цифрови технологии (като например технология с изкуствен интелект; осъществени продажби чрез електронна търговия, които представляват най-малко 1 % от общия оборот; и т.н.) съгласно определението в политическата програма „Цифрово десетилетие“.	90 % до 2030 г.	57,7 % (2023 г.) 54,8 % (2021 г.)

[76] Марио Драги, *The future of European competitiveness — A competitiveness strategy for Europe (Бъдещето на европейската конкурентоспособност — стратегия за конкурентоспособност за Европа)*.

[77] Европейска комисия, доклади за цифровото десетилетие.

КПЕ 9: Внедряване на цифрови технологии от дружествата	Дял на европейските дружества, които са внедрили изчислителни услуги в облак, анализ на данните и/или изкуствен интелект. Цел, заложена в политическата програма „Цифрово десетилетие“.	75 % до 2030 г.	Изчислителни услуги в облак: 38,9 % (2023 г.) 34,0 % (2021 г.) Анализ на данни: 33,2 % (2023 г.) Големи информационни масиви: 14,2 % (2020 г.)[78] Изкуствен интелект: 8,0 % (2023 г.) 7,6 % (2021 г.)

В областта на цифровите технологии ЕС изостава от своите конкуренти. Например в ЕС са установени само 263 „дружества еднорози“ в сравнение с 1 539 в САЩ и 387 в Китай. ЕС продължава да има конкурентна позиция в области като авангардните производствени технологии и оборудването за мобилни мрежи, но не успя да достигне общото темпо на световните конкуренти както в хардуерния, така и в софтуерния сегмент на сектора на информационните и комуникационни технологии (ИКТ). През последното десетилетие делът на ЕС в световния пазар на ИКТ намаля наполовина (на 10,8 %), докато делът на САЩ се увеличи с една трета (на 38 %)[79]. Освен това базата от знания на ЕС за разработването на цифрови технологии до голяма степен се намира извън Съюза, като цитиранията на извънсъюзни патенти представляват около 70 % от заявките за цифрови патенти[80].

Цифровият интензитет на МСП и внедряването на цифрови технологии от дружествата все още не се увеличават достатъчно бързо. През 2023 г. поне основно ниво на цифров интензитет са имали 57,7 % от МСП в ЕС, което представлява увеличение в сравнение с положението преди 2 години, но не е достатъчно бързо, за да продължи ЕС да напредва към целта за основно ниво на цифров интензитет от 90 % до 2030 г. (КПЕ 8). Нарасна и делът на дружествата от ЕС с повече от десет служители, които са внедрили ключови цифрови технологии, като 33,2 % от дружествата използват анализ на данни, 38,9 % използват изчислителни услуги в облак и 8 % са внедрили в дейността си изкуствен интелект[81], но и тези цифри са под траекторията, необходима за постигане на целта от 75 % внедряване до 2030 г. (КПЕ 9).

В традиционните отрасли все още се разгръщат бавно авангардните производствени технологии, като например производството чрез наслояване на материал и роботиката. Гъстотата на роботите в ЕС е 22 единици на 1 000 служители, което е под нивото в САЩ (29) и значително по-ниско спрямо Южна Корея (101), Китай (47) и Япония (42)[82].

Най-революционният и обещаващ технологичен напредък ще бъде съсредоточен върху изкуствения интелект, където Европа в момента изостава. Засега ЕС не успява да се възползва от силата, която може да донесе единният пазар, за да осигури

[78] Поради промяна в определението частта от КПЕ 16, измерваща анализа на данни през 2023 г., и големите информационни масиви през 2020 г. не са изцяло съпоставими.

[79] Statista, *ICT global market share worldwide 2023 (Дял в световния пазар на ИКТ, 2023 г.)*.

[80] Европейска комисия, ГД JRC *The geography of EU green and digital inventions and their knowledge sources (Географията на екологичните и цифровите изобретения в ЕС и техните източници на знания)*, 2023 г.

[81] Евростат, *Digitalisation in Europe (Цифровизацията в Европа)*, издание 2024 г.

[82] Международна федерация по роботика, *Global Robot Density in Factories Doubled in Seven Years (Гъстотата на роботите във фабриките по света се е удвоила за седем години)*.

възможност за широкомащабен достъп до свободно движещи се данни и големи перспективи за разрастване, като и двете са предпоставка за успешен технологичен сектор. Предприятията започват големи инвестиции в изкуствен интелект, като най-големият дял се пада на американски дружества. Очаква се до 2030 г. стойността на сектора да нарасне над десет пъти[83]. За да подобри условията за технологично развитие, ЕС разширява своята водеща в света инфраструктура за високопроизводителни изчислителни технологии, за да създаде „фабрики за изкуствен интелект“, които да служат на дружествата като единни звена за обучение и разработване на изкуствен интелект.

Засиленото внедряване на цифрови технологии в производството може да увеличи значително производителността в цялата икономика. Внедряването на технологиите е също толкова важно, колкото и тяхното разработване и изисква по-малко усилия в сравнение с нелеката задача да догоним бързо САЩ и Китай, които вече са далеч напред в разработването на изкуствен интелект. Поощряването на използването на авангардни цифрови технологии в промишлеността, услугите и публичния сектор ще бъде от ключово значение за стимулиране на икономиката като цяло.

2.3 Умения и образование

КПЕ	Какво измерва	Цел	Най-актуална стойност за ЕС
КПЕ 10: Равнище на заетост	Дял на работещите лица в трудоспособна възраст.	78 % до 2030 г.	75,3 % (2023 г.) 74,6 % (2022 г.)
КПЕ 11: Участие на възрастните в образование и обучение	Дял на възрастните, които участват в образование и/или обучение поне веднъж годишно.	60 % до 2030 г.	39,5 % (2022 г.) 37,4 % (2016 г.)
КПЕ 12: Специалисти по ИКТ	Специалисти по ИКТ като дял от общата заетост.	20 милиона специалисти по ИКТ, приблизително 10 % от общата заетост	9,8 милиона, 4,8 % от заетостта (2023 г.) 9,4 милиона, 4,6 % от заетостта (2022 г.)
КПЕ 13: Резултати от тестовете по Програмата за международно оценяване на учениците (PISA)	Резултати на 15-годишните ученици в тестовете по PISA на ОИСР, обхващащи математика, четене и природни науки. Високите оценки са показател за по-добро представяне.		Математика: 474 (2022 г.) Математика: 492 (2018 г.) Четене: 475 (2022 г.) Четене: 488 (2018 г.) Природни науки: 484 (2022 г.) Природни науки: 488 (2018 г.)

Макар че равнището на заетост в ЕС непрекъснато се приближава към целта от 78 % през 2030 г.[84] (КПЕ 10), образователните резултати в средните училища изостават. През 2023 г. равнището на заетост в ЕС надхвърли 75 %, което представлява

[83] Служба на Европейския парламент за парламентарни изследвания, *AI investment: EU and global indicators (Инвестициите в изкуствен интелект: ЕС и световните показатели)*.

[84] Цел, определена в Плана за действие на Европейския стълб на социалните права.

увеличение спрямо 2018 г., когато беше 72 %[85]. Този резултат като цяло съответства на данните за САЩ, но е под тенденциите в Япония и Обединеното кралство[86]. В същото време Европа е изправена пред проблем, свързан с развитието на основни умения у младежите. Средните резултати от тестовете по PISA, които проследяват представянето на 15-годишните ученици по математика, четене и природни науки, са намалели във всички дисциплини, като продължават низходящата тенденция, отбелязана в предходните проучвания. Учениците от ЕС показват по-слаби резултати от връстниците си от Обединеното кралство, САЩ, Япония и Китай[87] (КПЕ 13). Повишеното участие на жените в работната сила помага за справяне с недостига на умения, но през последните години разликата в заетостта между жените и мъжете намаля незначително.

Бързо променящият се характер на пазара на труда, съчетан с демографските промени, подчертава необходимостта европейците да придобият нови умения. Въпреки това над 70 % от предприятията съобщават, че липсата на подходящи умения възпрепятства техните инвестиции, а почти четири от всеки пет МСП съобщават за трудности при намирането на работници с подходящите умения[88]. Проблемът се задълбочава от това, че според прогнозите, ако не бъдат направени промени за възстановяване на баланса, от днес до 2050 г. населението в трудоспособна възраст в Европа ще намалява средно с около един милион души всяка година[89]. Макар че уменията в областта на ИКТ се търсят в голяма и нарастваща степен, според оценките само 56 % от населението притежава основни или над основните цифрови умения[90], което показва необходимостта от повишаване на квалификацията и преквалификация на работната сила. 45 % от МСП съобщават, че недостигът на умения ограничава способността им да внедряват или да използват ефективно цифрови технологии[91]. През 2023 г. броят на специалистите по ИКТ достигна 10 милиона души, което е 4,8 % от общата заетост[92] и представлява напредък към целта за 2030 г. специалистите по ИКТ да съставляват 10 % от работната сила (КПЕ 12). Засега обаче само 39,5 % от възрастните участват в образование или обучение (КПЕ 11), което показва, че е необходимо да се насърчава ученето през целия живот. Европейският социален фонд допринася за преквалификацията и повишаването на квалификацията на работната сила с бюджет от 142,7 милиарда евро за периода 2021—2027 г. В отговор на недостига на умения в критично важни сектори, като например технологиите за нулеви нетни емисии, киберсигурността и строителството, в сътрудничество със стопанските среди започнаха да работят специално създадени академии за промишленост.

---

85 Евростат, *Employment and activity by sex and age — annual data (Заетост и активност по пол и възраст — годишни данни)*.

86 ОИСР, *Labour force participation rate (Дял на икономически активните лица)*.

87 ОИСР, Резултатите от PISA за 2022 г.

88 Европейска комисия, Цифрови умения и работни места.

89 *Employment and social developments in Europe 2023 (Заетост и социално развитие в Европа, 2023 г.)*, Служба за публикации на ЕС.

90 Евростат, *Digitalisation in Europe (Цифровизацията в Европа)*, издание 2024 г.

91 *European Year of Skills — Skills shortages, recruitment and retention strategies in small and medium-sized enterprises (Европейска година на уменията — недостигът на умения и стратегиите за набиране и задържане на персонал в малките и средните предприятия)*, доклад (септември 2023 г.) | Европейска комисия (europa.eu).

92 Евростат, *ICT specialists in employment (Заетост на специалистите по ИКТ)*.

РАЗДЕЛ 3 — Декарбонизация на промишлеността и инвестиции

3.1 Достъп до частен капитал и инвестиции

КПЕ	Какво измерва	Най-актуална стойност за ЕС
КПЕ 14: Частни инвестиции	Частни инвестиции (дял от БВП)	18,5 % (2023 г.) 19,3 % (2022 г.)
КПЕ 15: Частни спестявания, инвестирани в облигации, акции, инвестиционни фондове и други подобни инструменти	Обем на спестяванията на домакинствата в облигации; котирани акции; и инвестиционни, застрахователни и пенсионни фондове, спрямо обема на паричните наличности и банковите депозити на домакинствата. Това дава представа за дела на спестяванията, които се вливат пряко в инвестиции в реалната икономика и така улесняват достъпа на дружествата до финансиране.	43 % (2023 г.) 42 % (2022 г.)

Предприятията имат нужда от големи инвестиции, за да се справят с екологичния и цифровия преход. Необходими са инвестиции в производството, преноса и акумулирането на електроенергия, електрификацията на промишлените процеси, енергийната ефективност, изчислителната мощност, автоматизацията и много други области. Необходими са също така инвестиции в производството на полупроводници и в добива, преработката и рециклирането на голям брой суровини от критично значение.

През последните години частните инвестиции — около 19 % от БВП — като цяло са стабилни (КПЕ 14). Цялостните равнища са леко над тези в САЩ и доста над тези в Обединеното кралство[93]. Конкретният анализ на развитието на рисковия капитал и свързаните с него КПЕ са представени в раздел 2.

В сравнение с други развити икономики, в ЕС делът от частните спестявания, които се влагат пряко в инвестиции в дружества и по-рискови форми на инвестиции, е много по-малък. Продуктивните инвестиции са ниски, а частните спестявания са високи[94]. Делът на спестяванията на домакинствата в ЕС, които се влагат в облигации на дружества, котирани акции, инвестиционни фондове и други подобни инструменти, е относително нисък и съответства на 43 % от нивата на спестяванията в традиционните банкови сметки (КПЕ 15)[95]. Съответното ниво в Обединеното кралство е 55 %, а в САЩ — 72 % (вж. фигура 4)[96]. Високите нива на участие на финансовите пазари помагат на дружествата да диверсифицират своето финансиране. Силните капиталови пазари са важни за улесняването на достъпа на дружествата до финансиране и за осигуряването на възможности за финансиране за разрастване[97].

93 Европейска комисия, база данни AMECO.

94 Продуктивните инвестиции тук се определят като бруто образуване на основен капитал минус инвестициите в жилищни имоти.

95 Забележка: Част от тези спестявания ще допринесат за корпоративната инвестиционна дейност чрез разпределението на портфейла, извършено от банки и други финансови посредници.

96 Забележка: Наборът от показатели на Комисията, отнасящи се за съюза на капиталовите пазари, предоставя подробни показатели, които помагат да се проследи развитието на капиталовите пазари. Списък с показатели за наблюдение на напредъка по отношение на целите на съюза на капиталовите пазари.

97 Европейска инвестиционна банка, *The scale-up gap (Различията при разрастването)*.

Фигура 4: Спестявания на домакинствата, инвестирани в облигации, акции, инвестиционни фондове и други подобни инструменти.

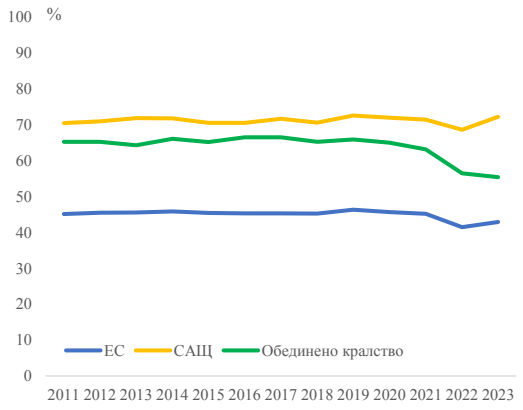

Забележка: Обем на спестяванията на домакинствата в облигации на дружества, котирани акции и инвестиционни, застрахователни и пенсионни фондове, спрямо обема на паричните наличности и банковите депозити на домакинствата.

Източник: Европейска комисия, ГД „Финансова стабилност, финансови услуги и съюз на капиталовите пазари“

Значителни суми от парите на спестяващите в ЕС са затворени в банкови сметки или са инвестирани в чужбина. Въпреки че през 2022 г. обемът на частните спестявания в ЕС беше с близо 65 % по-голям, отколкото в САЩ, домакинствата в ЕС имат значително по-ниско общо богатство от домакинствата в САЩ[98]; това се дължи до голяма степен на по-ниската възвръщаемост, която обикновено получават от финансовите пазари. Докато през последните 15 години нетното богатство на домакинствата в САЩ е нараснало с около 150 %, в еврозоната съответният растеж е едва 55 %[99]. Това до голяма степен се дължи на липсата на капацитет във финансовата система на ЕС за стимулиране на високодоходни инвестиции: това може да се обясни с комбинация от липса на фискални стимули и тромави изисквания за данъчно отчитане в много държави членки, което заедно с факта, че обществото възприема цялостната стопанска среда като недостатъчно обещаваща, намалява доверието в перспективите за възвръщаемост на инвестициите. От спестяванията на домакинствата в ЕС, инвестирани в облигации на дружества, котирани акции и инвестиционни фондове, значителна част — приблизително 300 милиарда евро годишно — се инвестират не в ЕС[100], а в чужбина, и най-вече в САЩ. Същевременно през 2023 г. преките чуждестранни инвестиции на ЕС в САЩ възлязоха на 3,27 трилиона евро[101].

След пандемията от COVID-19 новите банкови кредити за МСП намаляха, а това излага на риск новите инвестиции. Въпреки че е желателно към дружествата да се насочва по-висок дял на финансиране чрез корпоративни облигации, котирани акции, рисков капитал и инвестиционни фондове, от решаващо значение за насърчаване на растежа и конкурентоспособността на по-голямата част от европейските МСП продължава да е банковото финансиране, тъй като те използват за финансирането на инвестиции традиционни банкови кредити (тези кредити съставляват 57 % от общото им финансиране, вж. фигура 5). Кредитирането на МСП, което след началото на

98 Марио Драги, *The future of European competitiveness — A competitiveness strategy for Europe (Бъдещето на европейската конкурентоспособност — стратегия за конкурентоспособност за Европа)*, част B, стр. 1.

99 *ECB Distributional Wealth Accounts (Отчети на ЕЦБ за разпределението на богатството)*; *US Federal Reserve Economic Data (Икономически данни на Федералния резерв на САЩ)*.

100 Енрико Лета, *Much more than a Market (Много повече от пазар)*, стр. 11.

101 Statista, *Foreign direct investment from Europe into the United States from 2000 to 2023 (Преки чуждестранни инвестиции от Европа в Съединените щати от 2000 до 2023 г.)*.

пандемията от COVID-19 отбеляза скок поради масивните схеми за публична интервенция, обаче се свива значително поради прекратяването на публичното подпомагане. Сегашните нива на ново банково финансиране са под нивата отпреди пандемията (фигура 6); това може отчасти да се обясни с увеличението на лихвените проценти, което се наблюдаваше до 2024 г.

Фигура 5: Вид финансиране, използвано през 2023 г. от МСП (дял от общото финансиране)

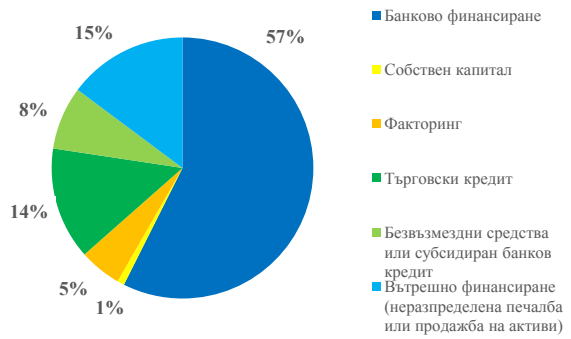

Източник: Проучване относно достъпа на предприятията до финансиране (SAFE), декември 2023 г.[1]

Фигура 6: Нови банкови кредити за нефинансови предприятия

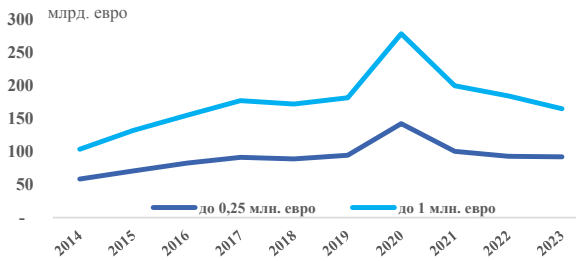

Източник: Европейска централна банка, Статистика за лихвените проценти на парично-финансовите институции[2]

3.2 Публични инвестиции и инфраструктура

КПЕ	Какво измерва	Най-актуална стойност за ЕС
КПЕ 16: Публични инвестиции	Публични инвестиции (дял от БВП)	3,49 % (2023 г.) 3,24 % (2022 г.)

През последните години публичните инвестиции бавно се увеличават и през 2024 г. достигнаха 3,5 % от БВП, за сравнение — през 2018 г. те бяха 3,1 % от БВП (КПЕ 16). Докато нивото в ЕС е равно на публичните разходи на САЩ, които също възлизат на 3,5 % от БВП, картината с финансирането в ЕС е разпокъсана и сложна, като по-голямата част от финансирането се извършва на национално равнище. Така например при НИРД 93 % от публичните средства, които се инвестират годишно, се осигуряват чрез национални програми[102].

На равнището на ЕС за финансирането на екологичния и цифровия преход помагат фондовете на политиката на сближаване, Механизмът за възстановяване и устойчивост и други инструменти[103]. От 2021 г. насам чрез Механизма за възстановяване и устойчивост са изплатени 306 милиарда евро[104], но за да се гарантира навременното и цялостно изплащане на оставащите суми, е необходимо цялостно изпълнение на националните планове. През периода 2021—2024 г. от фондовете в областта на политиката за сближаване са изплатени 249 милиарда евро. През текущото десетилетие Фондът за иновации ще предостави около 40 милиарда евро за разработване

[102] Марио Драги, *The future of European competitiveness — A competitiveness strategy for Europe (Бъдещето на европейската конкурентоспособност — стратегия за конкурентоспособност за Европа)*, част B, стр. 236.

[103] Като цяло през 2023 г. от ресурсите в бюджета на ЕС и NextGenerationEU 38 % бяха заделени за мерки, свързани с климата, а 19 % — за цифровите приоритети на ЕС.

[104] Европейска комисия, Набор от показатели за възстановяване и устойчивост.

и внедряване на нисковъглеродни технологии, най-вече в енергоемките отрасли, в производството на електроенергия и в акумулирането на енергия.

Въпреки съответните източници на публично финансиране, като InvestEU и STEP, продължава да съществува недостиг на финансиране за увеличаване на производствения капацитет, тъй като по-малко от 5 % от финансирането на ЕС за чисти технологии подпомага производството на технологии с нулеви нетни емисии при най-високите равнища на технологична готовност (8—9)[105].

С рамката на ЕС за държавната помощ се дава възможност на държавите членки да правят целенасочени публични инвестиции, като същевременно се предотвратяват неоправданите нарушения на конкуренцията и се поддържат еднакви условия на конкуренция. През 2022 г. държавите членки изразходваха близо 228 милиарда евро, което съответства на 1,4 % от техния БВП, за държавна помощ (включително кризисни мерки). Тазгодишното информационно табло за единния пазар и конкурентоспособността, публикувано заедно с настоящия доклад, включва нов показател, който сравнява концентрацията на държавната помощ с концентрацията на БВП в ЕС. В него се констатира, че през последните 10 години държавната помощ е по-неравномерно разпределена между държавите членки[106].

Ключов инструмент за координирани публични и частни инвестиции в ЕС за подкрепа на водещи до пробив иновации и на инфраструктурни проекти в области, свързани с технологии от критично значение, са важните проекти от общоевропейски интерес (ВПОИ). ВПОИ са стъпка към по-голяма междудържавна координация на промишлените политики в рамките на ЕС — процес, който трябва да продължи и занапред. До момента са одобрени десет интегрирани ВПОИ; националното публично подпомагане за тях възлиза на над 37 милиарда евро, с което се мобилизират частни инвестиции в размер на над 66 милиарда евро (вж. фигура 7). Необходимо е да опростим и да ускорим процеса на проектиране и преглед на ВПОИ, за да може стратегическите проекти да започват бързо. Съвместният европейски форум по въпросите на ВПОИ, който беше създаден през октомври 2023 г., помага за решаването на тези проблеми чрез установяване на стратегически области за бъдещи ВПОИ и чрез подобряване на тяхната структура и изпълнение.

[105] Равнищата на технологична готовност служат за измерване на зрелостта на дадена технология, като 1 е най-ниската степен на зрялост (фундаментални изследвания), а 9 е най-високата степен (готова за въвеждане/експлоатиране).

[106] Европейска комисия, информационно табло за единния пазар.

Фигура 7: Преглед на ВПОИ и обеми на привлечените инвестиции (до есента на 2024 г.)

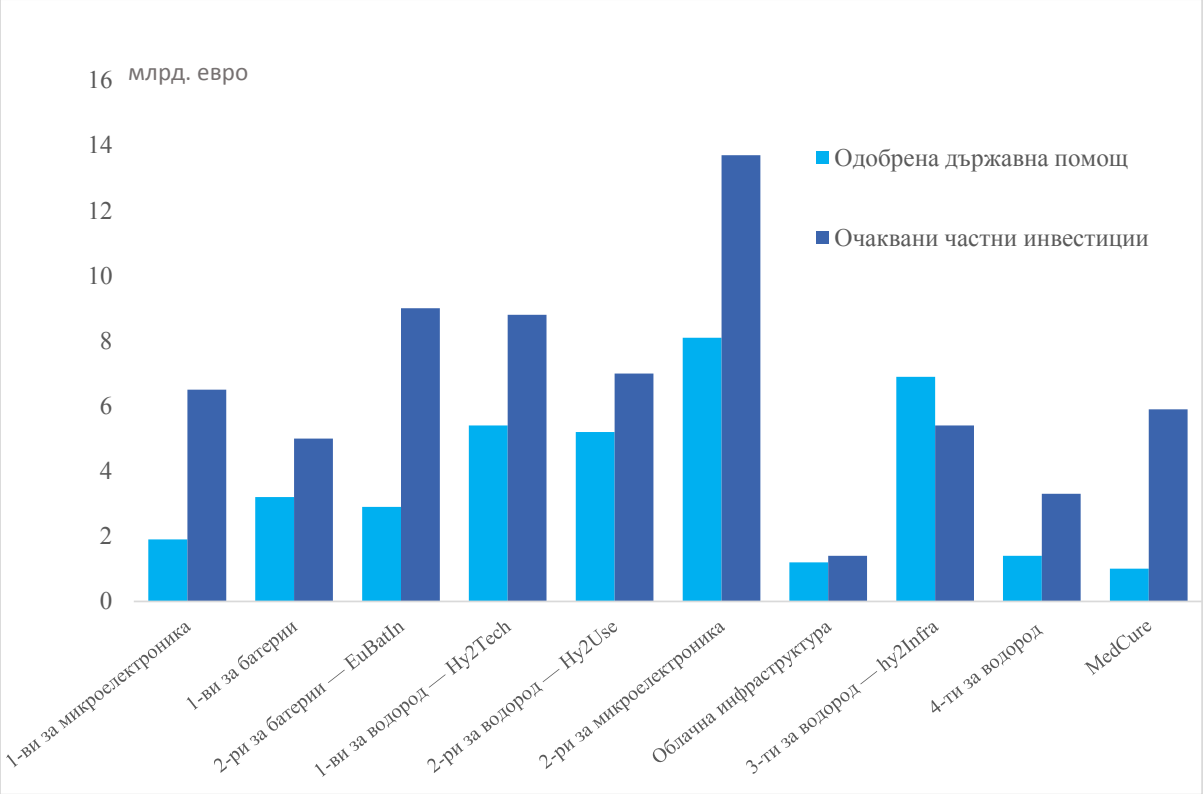

Източник: Одобрени ВПОИ — Европейска комисия

Обществените поръчки могат да служат като стратегически инструмент, чрез който публичните инвестиции да се насочват към формирането на бъдещата европейска икономика в подкрепа на определени цели, като например екологичния преход и издръжливостта на икономиката на ЕС, но изпълнението им може да представлява предизвикателство. С директивите в областта на обществените поръчки се гарантират общи правила на целия единен пазар и всяка година над 250 000 публични органа в ЕС изразходват около 14 % от БВП (2 000 милиарда евро през 2022 г.) за услуги, строителство и доставки. Въпреки че съществуващите правила позволяват да се въвеждат социални критерии и критерии за устойчивост и издръжливост, тяхното навлизане е ограничено, включително поради предизвикателства при изпълнението.

3.3 Енергетика

КПЕ	Какво измерва	Цел	Най-актуална стойност за ЕС
КПЕ 17: Цени на електроенергията за небитови потребители	Цени на електроенергията за небитови потребители (ценови интервал ID в ЕС, големи търговски потребители), без възстановимите данъци и налози.		0,16 евро за kWh (2024 г.) 0,20 евро за kWh (2023 г.)
КПЕ 18: Електрификация	Електроенергия като дял от общото потребление на енергия[107].		21,3 % (2022 г.) 20,8 % (2021 г.)
КПЕ 19: Дял на енергията от възобновяеми източници	Производство на енергия от възобновяеми източници като дял от общото потребление на енергия.	45 % през 2030 г.	24,5 % (2023 г.) 23 % (2022 г.)

[107] Електроенергията като дял от брутното крайно потребление на енергия.

Рязкото покачване на цените на енергията през последните години се отрази на енергоемките отрасли в Европа, като производството на стомана, цимент, стъкло, хартия и химикали. Производството намаля рязко — в някои сегменти с над 10 % в сравнение с периода преди 2021 г.[108]. Например при производството на алуминий енергийните разходи обикновено възлизат на половината от общите производствени разходи[109]. Разходите за енергия влияят значително върху конкурентоспособността на предприятията от ЕС на международните пазари.

Цените на електроенергията в ЕС спаднаха от върховите си стойности, но все още са близо два пъти по-високи от нивата през минали периоди и са значително по-високи от тези в конкурентните региони (вж. КПЕ 17). Дружествата в ЕС са изправени пред цени на електроенергията, които са средно 3 пъти по-високи от тези в САЩ, а цените на природния газ са 4—5 пъти по-високи[110]. Значителни разлики в цените съществуват и в рамките на ЕС[111]. Покачването на цените оказа пряко отрицателно въздействие върху доверието на инвеститорите и доведе до изтегляне на преки чуждестранни инвестиции и спиране на проекти за разширяване. 33 % от предприятията заявяват, че променливите и твърде високи цени на енергията са основните фактори, които влияят отрицателно върху привлекателността на ЕС като място за стопанска дейност[112].

Фигура 8: Цени на електроенергията за дружествата в ЕС и в други развити икономики.

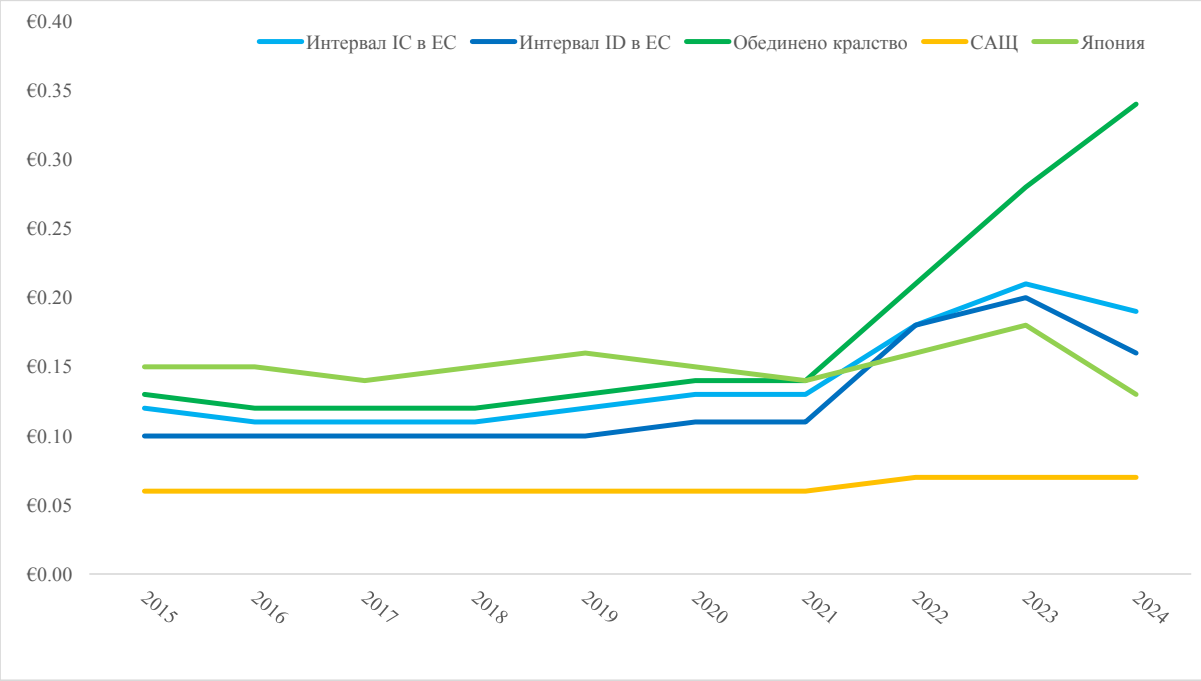

Източник: Евростат, Администрацията за информация в областта на енергетиката на САЩ (EIA), Министерството за енергийна сигурност и нулеви нетни емисии на Великобритания (DESNZ) и

108 Евростат; Европейска комисия — ГД „Вътрешен пазар, промишленост, предприемачество и МСП“.
109 Международен институт за алуминия.
110 Евростат; Администрацията за информация в областта на енергетиката на САЩ (EIA); Министерството за енергийна сигурност и нулеви нетни емисии на Великобритания (DESNZ); и Международната агенция по енергетика (MAE).
111 Вж. националните данни за КПЕ 17 в приложение 1 към настоящия доклад.
112 Ernst & Young, *Europe Attractiveness Survey June 2024 (Проучване на привлекателността на Европа, юни 2024 г.)*.

Международната агенция по енергетика (МАЕ)[113].

Сегашните ценови равнища възпрепятстват и електрификацията на икономиката на ЕС. От 2000 г. насам делът на електроенергията в енергийния микс съставлява трайно около 20 % и все още не нараства в голям мащаб (КПЕ 18)[114]. Това може да се обясни отчасти с трайно малката разлика в цените между газа и електроенергията, което не осигурява достатъчно икономически стимули за преминаване към електроенергия, въпреки по-високата енергийна ефективност на електрическите системи. Това действа като възпиращ фактор за прехода на промишлеността и домакинствата. Очаква се обаче делът на електроенергията постепенно да нараства предвид все по-строгите правила за емисиите, по-високите цени на въглеродните емисии[115] и преразгледаните правила за данъчно облагане на енергията[116] — фактори, които ще стимулират електрификацията на промишлеността, ще насърчат използването на термопомпи за отопление и ще ускорят използването на електрически превозни средства.

Икономиката на ЕС все още разчита в голяма степен на изкопаемите горива, които съставляват около две трети от енергийния микс. Делът на възобновяемите енергийни източници нараства и съставлява 24,5 % (КПЕ 19), а ядрената енергетика осигурява 12 % от енергийния микс на ЕС[117]. В оценката на въздействието, придружаваща Съобщението относно целта на Европа в областта на климата за 2040 г., се посочва, че към 2040 г. тези източници на чиста енергия биха могли да покриват 75 % от енергийните нужди на ЕС[118]. Настоящата зависимост от вносни изкопаеми горива излага сектора на рискове от прекъсване на доставките и нестабилност на цените, докато по-силната бъдеща зависимост от декарбонизирани енергийни източници може да увеличи ценовата достъпност и да ограничи уязвимостта на сектора.

Европа има сериозен опит в областта на чистите технологии и на иновациите в енергетиката[119], но все още не осигурява достатъчни рамкови условия за пускане на иновативни продукти на пазара и за разрастване на дружествата; наличието на такива условия може да спомогне за повишаване на енергийната ефективност и за стимулиране на доставките на електроенергия. Очаква се до 2035 г. световният пазар за ключови масово произвеждани чисти технологии да се утрои и да достигне годишна стойност от около 1,9 трилиона евро[120]; за дружествата от ЕС това означава огромни възможности, от които да се възползват. Бързото прилагане на Законодателния акт за промишленост с нулеви нетни емисии ще помогне на ЕС да изгради силен вътрешен производствен капацитет за тези технологии, които са от решаващо значение за

---

113 Интервал IC в ЕС = средни по размер промишлени потребители с годишно потребление между 500 MWh и 2 000 MWh. Интервал ID в ЕС = големи по размер промишлени потребители с годишно потребление между 2 000 MWh и 20 000 MWh.

114 Статистически данни за енергетиката на държавите от ЕС.

115 Система на ЕС за търговия с емисии.

116 Преразгледаната Директива на ЕС за данъчно облагане на енергийните продукти и електроенергията в момента е предмет на преговори.

117 Евростат, Статистически данни за енергетиката.

118 Европейска комисия, Работен документ на службите на Комисията, придружаващ Съобщението относно целта на Европа в областта на климата за 2040 г.

119 Европейска комисия, ГД „Научни изследвания и иновации“. Статистическите данни за патентите показват, че дружествата в ЕС генерират 29 % от патентите в областта на чистата енергия и 24 % от патентите в областта на енергийната ефективност.

120 Международна агенция по енергетика, *Energy Technology Perspectives (Перспективи пред енергийните технологии)* (2024 г.). В доклада се споменава за 2 трилиона щатски долара, конвертирани в края на 2024 г.

покриване на нуждите на обществото от по-евтина и по-чиста енергия.

3.4 Кръгова икономика

КПЕ	Какво измерва	Цел	Най-актуална стойност за ЕС
КПЕ 20: Процент на кръгово използване на материалите	Материали, които са възстановени и се използват отново в икономиката, като дял от общото използване на материали.	23,4 % до 2030 г.	11,8 % (2023 г.) 11,5 % (2022 г.)

Европа отбелязва бавен напредък към по-голяма кръговост на икономиката[121]. От 2000 г. до 2023 г. кръговостта на икономиката на ЕС, измерена като процент на кръгово използване на материалите, се увеличи от 8,2 % на 11,8 %[122] (КПЕ 20), което води до по-ниско потребление на първични суровини, по-малко отпадъци и по-малка зависимост от чуждестранни фактори. През 2022 г. суровинният отпечатък на ЕС, с който се измерва добивът на суровини за потребление в ЕС, беше 14,8 тона на глава от населението[123].

Преходът към кръгова икономика се възпрепятства от няколко фактора. Икономическите ограничения могат да бъдат възпиращ фактор за въвеждането на кръгови модели на стопанска дейност, тъй като те често водят до по-високи първоначални разходи и като се има предвид, че вторичните суровини обикновено са по-скъпи от първичните суровини. В съчетание с рисковете, свързани с иновациите, и несигурността относно възвръщаемостта на инвестициите, както и трудностите пред разрастването и възпроизвеждането на решения на разпокъсан пазар, аргументите за кръговост не са очевидни. Например различията между регулаторните рамки в държавите — членки на ЕС, по-специално по отношение на критериите за прекратяване на статута на отпадък, затрудняват свободното движение на отпадъци в рамките на единния пазар. Това възпрепятства развитието на подобрени вериги на доставки и разрастването на иновативни съоръжения за рециклиране. Степента на оползотворяване на промишлените отпадъци или страничните продукти (промишлена симбиоза) е различна в отделните държави членки и в отделните отрасли, като евтиното депониране и липсата на предвидимост на доставките на отпадъци/странични продукти представляват пречки за кръговите модели. Налице са и допълнителни възможности за подобряване на ремонтопригодността на стоките, така че да се удължи техният живот и да се ограничи потреблението на ресурси и енергия, свързано с производството на нови стоки. Освен това има голям неизползван потенциал за разширяване на употребата на материали на биологична основа, по-специално строителни материали и потребителски стоки на базата на дърво, от местни европейски гори. Това ще намали използването на ограничени ресурси и ще позволи повече сгради и стоки да служат като поглътители на въглерод.

Със Законодателния акт за суровините от критично значение (ЗАСКЗ) и Регламента за екопроектирането за устойчиви продукти (РЕУП) се подобряват условията за кръгови модели на стопанска дейност. В ЗАСКЗ се поставя изискване до 2030 г. рециклирането в ЕС да покрива 25 % от годишното потребление на стратегически суровини в ЕС и се рационализират инвестициите в съоръжения за

[121] Европейска сметна палата, Специален доклад: Кръгова икономика — бавен преход от страна на държавите членки въпреки действията на ЕС.
[122] Евростат, *Material flows and resource productivity (Суровинни потоци и производителност на ресурсите)*.
[123] Европейска агенция за околна среда, *Europe's Material Footprint (Суровинният отпечатък на Европа)*.

рециклиране. На равнището на продуктите с РЕУП ще се даде възможност да се разработят специфични критерии за кръговост за отделните категории продукти. Това ще спомогне за преодоляване на разпокъсаността на пазара, дължаща се на различията в националните правила в областта на устойчивостта на продуктите. Информационната система за суровините[124], която предоставя данни за жизнения цикъл на ключови суровини, спомага за вземането на политически и стопански решения въз основа на надеждни сведения.

РАЗДЕЛ 4 — Повишаване на сигурността и намаляване на зависимостите

4.1 Търговски и стратегически зависимости

КПЕ	Какво измерва	Най-актуална стойност за ЕС
КПЕ 21: Търговия с останалия свят като дял от БВП	Степен на икономическа интеграция на ЕС с останалия свят.	14,8 % за стоки (2023 г.) 17,4 % за стоки (2022 г.) 7,4 % за услуги (2023 г.) 7,8 % за услуги (2022 г.)
КПЕ 22: Износ на стоки и услуги като дял от световния внос	Тежест и пазарен дял на икономиката на ЕС в световен план.	20,4 % за стоки (2023 г.) 16,1 % за стоки (2022 г.) 31,9 % за услуги (2023 г.) 33,5 % за услуги (2022 г.)

Международната търговия е от ключово значение за просперитета на ЕС. Тя дава възможност на дружествата да разширят дейността си на световната сцена, като създават работни места, генерират приходи, повишават ефективността и насърчават иновациите. Тя допринася и за европейската икономическа сигурност, като гарантира и диверсифицира веригите на доставки, включително за внос на критични входящи ресурси за европейските дружества. През последните 30 години отвореният характер на икономиката на ЕС и икономическото значение на търговията с останалия свят се удвоиха, като търговията със стоки с държави извън ЕС нарасна от 8 % от БВП през 1995 г. на 14,8 % през 2023 г., а търговията с услуги с държави извън ЕС нарасна от 3 % от БВП през 1995 г. на 7,4 % през 2023 г. (КПЕ 21)[125]. В сравнение с 2022 г. търговията като дял от БВП намаля, особено при стоките. Като отразява тенденциите при вътрешната търговия в ЕС, описани в раздел 1.1., търговията с държави извън ЕС продължава да е над нивата от 2021 г. и нивата преди пандемията, а важна част от увеличението през 2022 г. е свързана с въздействието на цените (на енергията). Това е показано е на фигура 9.

ЕС черпи икономическа и политическа сила от позицията си на световен лидер в търговията — номер едно в света по износ на услуги и номер две в света по износ на стоки. С течение на времето ЕС неизменно е икономиката с най-голям обем на износа на услуги, който непрекъснато расте и през 2021 г. достигна най-високата си точка — 36 % от вноса на услуги в останалия свят, а през 2023 г. е малко под 32 %. През последното десетилетие при износа на стоки като дял от вноса на останалата част от

[127] Европейска комисия, Информационна система за суровините.
[125] Евростат, Международната търговия със стоки (ext_go); Международната търговия с услуги (ext_ser).

света се наблюдава обратна тенденция — стойностите за ЕС бавно намаляват, с изключение на скока нагоре от 16 % през 2022 г. на 20 % през 2023 г. (вж. фигура 10, КПЕ 22)[126].

Фигура 9: Търговия на ЕС с останалия свят като дял от БВП на ЕС.

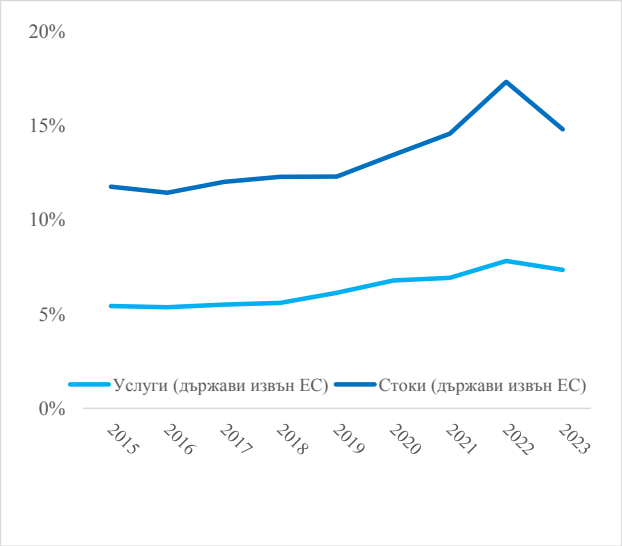

Фигура 10: Износ на стоки и услуги като дял от вноса на останалия свят.

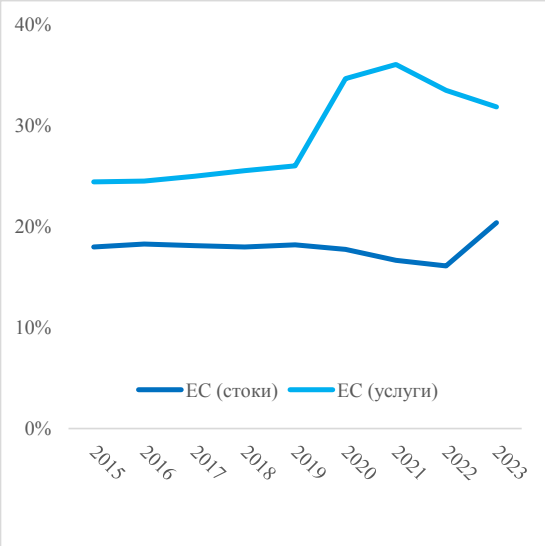

Източници: Организация на ООН за промишлено развитие, база данни *Competitive Industrial Performance (Промишлена конкурентоспособност)*; бази данни на Световната банка; Евростат; оценки на Европейската комисия.

Тези тенденции се появяват като част от по-мащабни промени в картината на световната търговия. Въпреки че няма доказателства за структурна деглобализация, от 2013 г. насам значението на световната търговия спрямо БВП остава като цяло непроменено. Това отчасти се дължи на различни сътресения, като пандемията от COVID-19 и търговското напрежение между САЩ и Китай. През последните години икономическите субекти по цял свят въведоха политики за подобряване на своята икономическа сигурност и издръжливост (вж. приложение 2 относно мерките за издръжливост на избрани глобални участници), което доведе до глобално преконфигуриране на веригите на доставки. Веригите на доставки на ЕС са динамични мрежи със значителен капацитет за адаптиране към този нов световен контекст. В неотдавнашен анализ се посочва, че са налице доказателства за протичащо пренасочване на вноса на ЕС от партньори, с които няма сключено споразумение[127], към ЕС, към съседни партньори, с които има сключено споразумение, и към несъседни партньори, с които има сключено споразумение, с различна интензивност[128]. Това като цяло доведе до по-голяма диверсификация на вноса в ЕС.

Търговските споразумения и стратегическите партньорства насърчават достъпа

---

126 Организация на ООН за промишлено развитие, база данни *Competitive Industrial Performance (Промишлена конкурентоспособност)*; бази данни на Световната банка; Евростат; оценки на Европейската комисия.

127 „Партньори, с които има сключено споразумение“ са третите държави, с които ЕС има търговски споразумения (независимо дали са действащи, или се прилагат временно) или партньорства в областта на суровините, и третите държави, които са подписали Съвместната декларация за сътрудничество в областта на световните вериги на доставки от 2022 г. Останалите трети държави се считат за „партньори, с които няма сключено споразумение“ (включително напр. Русия и Китай).

128 R. Arjona, W. Connell, C. Herghelegiu (2024 г.): *Supply Chain Tectonics: Empirics on how the EU is plotting its path through global trade fragmentation (Тектоника на веригата на доставки: емпирични данни за това как ЕС чертае пътя си през разпокъсаността на световната търговия)*, Европейска комисия, *Single Market Economics Papers (Документи за икономиката на единния пазар)*, бр. 28.

до пазари в чужбина и създават нови възможности за инвестиции. Това е от решаващо значение както с оглед на ограниченията в местното производство на определени стоки, така и с оглед на възможностите за дружествата от ЕС да пробият в чужбина. През последните пет години Комисията премахна 140 пречки пред износа на ЕС за над 40 държави, а само през 2023 г. осигури допълнителна възможност за износ на ЕС в размер на 6,2 милиарда евро[129].

В същото време съществуват значителни рискове, произтичащи от повишеното геополитическо напрежение, нелоялните търговски практики и стратегическите зависимости, на които е изложена една отворена икономика като тази на ЕС. Има доказателства, че увеличеният китайски износ на много конкурентни цени, в много случаи подпомаган с държавни субсидии, може да нанесе сериозни щети на сегменти от производството в ЕС. Ето защо ЕС въведе мита за електрическите превозни средства от Китай[130]. Освен това ЕС въведе нов Регламент относно чуждестранните субсидии и подсили рамката за скрининг на преките чуждестранни инвестиции в стратегически области. Приложение 2 съдържа преглед на мерките за икономическа издръжливост, предприети от избрани глобални участници[131].

Анализът на външната уязвимост на икономиката на ЕС показва, че ЕС е изложен на уязвимост във външната търговия повече от Китай, но по-малко от САЩ. За всички промишлени продукти индексът на външната уязвимост (EXVI)[132] на ЕС е 0,22, на Китай — 0,13, а на САЩ — 0,28. В стратегическите вериги на доставки, като тези на полупроводниците, технологиите за нулеви нетни емисии и суровините от критично значение, ЕС е изправен пред най-голяма уязвимост при суровините (0,28) в сравнение с полупроводниците (0,22) и технологиите за нулеви нетни емисии (0,18). Когато се прави съпоставка с основните търговски партньори, в сравнение с Китай ЕС изглежда по-уязвим от външни фактори във всичките три специфични вериги на доставки. В сравнение със САЩ обаче ЕС е по-уязвим само във веригата на доставки на полупроводници. През последното десетилетие в ЕС се наблюдава леко намаляване на уязвимостта по отношение на суровините от критично значение, докато уязвимостта във веригите на доставки на полупроводници и на технологии за нулеви нетни емисии продължава да е относително стабилна, както е описано подробно в приложение 1, част II.

Фирмите от ЕС съобщават за трудности при достъпа до определени стоки, като 37 % от дружествата посочват като основна пречка достъпа до суровини като стомана, мед, изкопаеми горива, литий и т.н.[133]. Други големи пречки включват достъпа до полупроводници и интегрални схеми (23 %) и други компоненти, полуготови продукти

---

129 Европейска комисия, Изпълнение и правоприлагане на търговската политика на ЕС.

130 Мита на ЕС върху вноса на задвижвани с акумулаторна батерия електрически превозни средства от Китай.

131 В това приложение се представя глобалният контекст в областта на търговията и веригите на доставки, като се посочват мерките за икономическа издръжливост, предприети от САЩ, Обединеното кралство, Китай, Япония, Индия, Канада, Австралия, Южна Корея, Сингапур и Тайван.

132 Анализът е извършен чрез новия индекс на външната уязвимост (EXVI), разработен от Европейската комисия; той е съставен показател, предназначен за оценка на външната уязвимост при продукти, сектори, вериги на доставки и икономиката като цяло. С него се определя количествено уязвимостта към външни сътресения, като резултатите варират от 0 (ниска уязвимост) до 1 (висока уязвимост). Индексът е изграден върху два стълба: първият е съсредоточен върху рисковете от чуждестранни зависимости, като изследва концентрацията на търговските потоци и зависимостта от чуждестранни пазари, докато вторият разглежда рисковете от слабата позиция на световния пазар, като оценява предимствата и недостатъците по отношение на конкуренцията чрез ценови разлики и относителни сравнителни предимства.

133 Европейска инвестиционна банка, *EIB Investment Survey (Проучване на ЕИБ относно инвестициите*.

и оборудване (27 %)[134]. За да увеличи достъпа до суровини от критично значение, ЕС подписа 14 споразумения за партньорство в областта на суровините, като се подготвят още такива споразумения[135]. С Global Gateway[136] ЕС продължава да укрепва търговските връзки с центровете на растеж и да осигурява веригите на доставки в области от критично значение.

Заключение

В настоящия доклад са описани силните и слабите страни на икономиката на ЕС и нейната конкурентоспособност. В него се посочва, че напредъкът по отношение на интеграцията в единния пазар продължава, но се забавя. Въпреки че се отчита подобрение в дефицита в съответствието, все още се наблюдават твърде голяма разпокъсаност при стоките и услугите и твърде голяма административна тежест. Европа рискува да изостане в областта на иновациите. Частните и публичните разходи за НИРД продължават да са по-ниски от тези на партньорите. Предприятията изпитват затруднения при разрастването, а ролята на рисковия капитал продължава да е много по-малка, отколкото в конкурентните икономики. Равнищата на заетостта се увеличават, но все още има недостиг на квалифицирана работна ръка. Цифровизацията напредва, както се вижда от внедряването на цифрови технологии, но засега темповете ѝ са недостатъчни. Декарбонизацията на промишлеността и енергийните системи, както и кръговостта също напредват, но е необходимо да се ускорят. Високите цени на енергията се отразяват неблагоприятно върху конкурентоспособността на Европа. Публичните и частните инвестиции невинаги намират пътя си към най-обещаващите технологии и сектори. Европа печели от това, че е силно отворена икономика, но трябва да се наблюдават внимателно стратегическите зависимости.

Решителното справяне с описаните предизвикателства и пречки ще отключи големия потенциал за укрепване на дългосрочната конкурентоспособност на Европа и за пълно оползотворяване на силата и преимуществата на единния пазар на ЕС. Трябва да бъдат преодолени трудностите, с които се сблъскват дружествата, когато желаят да се разрастват, да въвеждат иновации и да увеличават производителността. Тъй като много от движещите сили на конкурентоспособността са тясно свързани помежду си, за стимулирането на конкурентоспособността и просперитета на Европа ще бъде необходим последователен и стратегически подход, особено в сложния геополитически контекст.

Годишният доклад за единния пазар и конкурентоспособността осигурява информация, която ще бъде използвана при политическата дискусия относно конкурентоспособността и просперитета, и служи като основа за следващите стъпки във връзка с мерките на политиките. Докладът съдържа обща диагностика и указва приоритетите за промишлената политика, по-специално за бъдещия Пакт за чиста промишленост, и за единния пазар, по-специално за бъдещата Стратегия за единния пазар. Във връзка с това Компасът за конкурентоспособността очертава рамката на предстоящите политически мерки за укрепване на европейската конкурентоспособност и растеж. Настоящият доклад освен това ще бъде използван при дискусиите в

[134] Европейска инвестиционна банка, https://www.eib.org/en/publications/20240179-navigating-supply-chain-disruptions.
[135] Европейска комисия, *Raw materials diplomacy (Дипломация в областта на суровините)*.
[136] Европейска комисия, Global Gateway.

Европейския съвет, Съвета по конкурентоспособност и Европейския парламент, както и с държавите членки. По подобен начин той може да служи като основа за тясно сътрудничество и диалог със заинтересованите страни, включително предприятията. Докладът ще бъде взет предвид при дискусиите в рамките на европейския семестър, както и при дискусиите относно Инструмента за координация на конкурентоспособността, Фонда за конкурентоспособност и следващата многогодишна финансова рамка. В обобщение, настоящият доклад дава възможност за внимателно наблюдение на конкурентоспособността на Европа, така че различните европейски субекти да могат ежегодно да проследяват напредъка и да определят политическите приоритети.